

A sportolói identitás filmnyelvi ábrázolása a sportfilmekben

Edző-sportoló kapcsolat a képernyőn

Jelige: CVD 264

Lezárás dátuma: 2025.01.07.

Tartalomjegyzék:

1.	Bevezetés – a sport szerepe	3
2.	Sportolók a médiában.....	3
3.	Definíciók.....	4
4.	Kutatói kérdés, témaválasztás, kutatói fókusz.....	5
5.	Szelekciós művelet.....	6
6.	Tematikai csoportosítás.....	6
7.	A fókusz kialakulása, a téma konkretizálása.....	8
8.	Módszertan és elemzési szempontok	9
9.	A filmek elemzése	10
9.1.	<i>Emlékezz a Titánokra!</i>	10
9.1.1.	Tartalmi eszközök	10
9.1.2.	Formai eszközök	12
9.2.	<i>Carter edző</i>	14
9.2.1.	Tartalmi eszközök	14
9.2.2.	Formai eszközök	16
9.3.	<i>A karate kölyök</i>	19
9.3.1.	Tartalmi eszközök	19
9.3.2.	Formai eszközök	21
9.4.	<i>Creed – Apollo fia</i>	23
9.4.1.	Tartalmi eszközök	23
9.4.2.	Formai eszközök	25
9.5.	<i>Mindent egy lapra</i>	28
9.5.1.	Tartalmi eszközök	28
9.5.2.	Formai eszközök	30
9.6.	<i>Út a döntőig</i>	33
9.6.1.	Tartalmi eszközök	33
9.6.2.	Formai eszközök	35
10.	Összevetés.....	37
10.1.	Tartalmi eszközök.....	37
10.2.	Formai eszközök.....	38
10.3.	Egyedi vonások.....	39
11.	Lezárás	40
	Bibliográfia:.....	41

1. Bevezetés – a sport szerepe

A sport az emberi kultúra egyik leguniverzálisabb eleme, a világon mindenhol megjelenik, és bár más-más módszerekkel és célokkal műveljük vagy nézzük, mára a társadalom egyik legmeghatározóbb alrendszerévé vált. A sport nem csak szórakoztat, de közösségeket épít, értékeket közvetít és képes áthidalni kulturális szakadékokat. (UNESCO, 2024, 2-3) A sportolók eredményei és viselkedése sokak számára motivációt és irányt mutathat, példaképpé formálva őket, az általuk képviselt értékek végett pedig, – mint a kitartás, szorgalom és sportszerűség – a fiatalabb generációk számára is pozitív mintaként szolgálhatnak. Szintén jelentős, hogy a sport globális népszerűsége révén képesek jelentős figyelmet fordítani azon témák felé, melyet képviselnek vagy ami mellett kiállnak, ezzel hidakat építve különböző kultúrák között, vagy erősítve a közösségi felelősségvállalást például közéleti vagy környezeti kérdésekben. Épp emiatt a társadalmi szerepvállalás miatt elengedhetetlen egy sportoló számára karrierjének azon tényezője, hogy milyen képet alkotnak róla a nézők.

2. Sportolók a médiában

A fizikai teljesítményen túl – mely alapvető aspektusa annak, hogyan tekintenek rájuk – a profi sportolókról alkotott kép egyik elsődleges alakítói a konkrét sporttevékenység közben szerzett „közvetlen” tapasztalatok. Amikor a néző személyesen elmegy egy versenyre, vagy valamilyen telekommunikációs eszközön keresztül megtekinti azt, saját szemével figyelheti meg, hogyan viselkedik a sportoló, és ez alapján képet alkot róla a fejében. (Tokaji T. 2018) Ez akarva-akaratlanul befolyásolja például a csapattársairól alkotott elképzeléseket is, de közvetetten a sportág többi sportolójáról kialakult képzetekre is hatással van.

Az atléták imidzsét befolyásoló másik, nagyobb tényező a média, valamint annak különböző intézményei. A sportolók számos formában megjelennek a médiában, lehet az egy spontán interjú, egy előre tervezett beszélgetés, vagy akár egy róluk írt cikk, amelyben nem is feltétlenül szólnak meg személyesen. Ezek jellemzően arra szolgálnak, hogy általuk a nézők betekintést nyerjenek a sportolók életébe, és még közelebb hozza őket. Azon médiaszövegek között, melyek formálni képesek a sportolókról kialakított képet, akad egy, ami nagyban elkülönül a többitől: a sportfilmek nem csupán szórakoztató termékek, hanem olyan kulturális alkotások is, melyek tükrözik és formálják a sport társadalmi jelentőségét és a sportolók szerepét a mindennapi életben.

3. Definíciók

A téma mélyebb feltárása előtt szeretném tisztázni az alapvető definíciókat, amikre a jelen kutatást alapoztam. Az első, maga a sport fogalma, melyhez elsősorban Frenkl Róbert definícióját használom, mely az 1978-as Tanulmányok a testnevelés- és sporttudományok köréből című kötetben található. Ez alapján a sport "[...] mindazon szervezett és/vagy szervezetlen, csoportos vagy egyéni testedzési tevékenységek gyűjtőfogalma, amelyekben az ember biológiai mozgásigényét, szükségletét, társadalmi körülmények között kielégíti." (Frenkl R. 1978, 222) Használok még az Európai Sport Charta definícióját is, ami sportként értelmezi a fizikai tevékenységek minden olyan formáját, amely alkalmi vagy szervezett részvétellel a fizikai erőnlét és mentális jólét fenntartását vagy javítását, társas kapcsolatok kialakítását vagy versenyeredmények elérését célozza minden szinten. (Council of Europe, 2022, 12)

Emellett fontosnak tartom azt is tisztázni, hogy mi maga a sportfilm. Számos sportfilmekkel foglalkozó tanulmány fogalmaz meg definíciót, viszont amelyek ezek közül a legátfogóbb, és legjobb alapul szolgál az elemzésemhez, az Seán Crosson 2013-as *Sport and Film* című munkájában található, mely szerint a sportfilm olyan filmes műfaj, amelyben egy sport, vagy sporttal kapcsolatos téma kiemelt szerepet játszik a film cselekményében, vagy pedig központi elemként szolgál, bár gyakran csak allegorikus módon. (S. Crosson, 2013, 60) Említésre méltó még a Nemzeti Filmintézet valamivel tágabb definíciója, azaz, hogy a sportfilm egy fiktív vagy valós sportoló vagy sportesemény megfilmesítése, emellett a Filmintézet hozzáteszi, hogy ezen filmekben a szereplő/szereplők célja általában saját határaik, vagy az ellenfél legyőzése. (NFI)

A harmadik definiálni kívánt fogalom értelmezéséhez Bíró Yvett: *A hetedik művészet* című könyvét használom, mely a filmnyelv alapvető elemeit tárgyalja. A filmnyelvi eszközök olyan vizuális, auditív és narratív elemek, amelyek lehetővé teszik, hogy a film, mint médium komplex történeteket, érzelmeket és gondolatokat közvetítsen a nézők számára, ide tartoznak például a képkompozíciók, a hanghasználat és a narratív struktúra is. (Bíró Y. 2003, 15-24) Az alkotók tudatosan használhatják a különböző technikákat, hogy hatást gyakoroljanak a nézőre, közvetítsenek üzeneteket, és megteremtsék a film világának hangulatát és atmoszféráját. Ezek az eszközök nemcsak önmagukban működnek, hanem egy komplex, strukturált rendszer részei, amelyben a különféle elemek egymást erősítve hozzák létre a filmnyelv egyedi kifejezőerejét. A filmnyelvi eszközök jellegét később bővebben is ki fogom fejteni.

4. Kutatói kérdés, témaválasztás, fókusz

Dolgozatom központi kérdése, hogy a sportfilmek milyen eszközökkel igyekeznek keretezni és formálni a sportolókról alkotott társadalmi képzeteket, ezáltal az egyes művek hogyan járulnak hozzá azok kialakulásához, vagyis a hangsúlyt kifejezetten a különféle filmnyelvi eszközökre, mint például a narratív, műfaji és vizuális megoldásokra helyezem. A kutatás egy nagyon tág megközelítésből indult, csak később, a munka közben került a fókusz egy szűkebb témaegyüttesre. A tematikai keret fejlődésének szempontjából, illetve a kutatói kérdés fókusza miatt fontos szót ejteni arról is, hogyan jutottam el a kezdeti hipotézistől a végső fázisba.

Az utóbbi években nagyban megerősödött a sportdokumentumfilmek piaca – egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek, és a streamingszolgáltatók is évről-évre többet rendelnek. A Britannica enciklopédiája szerint a dokumentumfilm tényszerű anyagot formál és értelmez újra, célja, hogy a valóságot többnyire objektíven jelenítse meg, elsősorban a tényszerű ábrázolásra fókuszálva, ezáltal hiteles képet átadva a választott témáról. (Britannica, 2024) A sportdokumentumfilmek – bár továbbra is hűen követik a műfaj objektivitásra és tényszerűsége törekvő körvonalait – egyre gyakrabban használnak olyan narratív eszközöket és dramatikus megoldásokat, melyek nem feltétlenül követik szorosan a klasszikus dokumentumfilmek technikáit, hanem sokkal inkább jellemzőek a fikciós sportfilmekre.

Ezek a filmek nemcsak a sportolók fizikai teljesítményére fókuszálnak, hanem betekintést nyújtanak a személyes életükbe, dilemmáikba és küzdelmeikbe is. Azon eszközök, melyeket a sportdokumentumfilmek is átvettek, arra szolgálnak, hogy egy egyszerű interjúval szemben az életük olyan, alapvetően zárt ajtók mögött történő pillanatait a sportoló saját szemszögébe bújva személyes, intim közelségből mutassák meg, hogy sokkal mélyebb, hitelesebb szinten prezentálják az életüket, átfogóbb képet mutatva az emberi és érzelmi aspektusokról. Ezek az eszközök kulcsszerepet játszanak abban, hogy a sportfilmek miként formálják a sportolókról alkotott benyomásokat, mivel lehetővé teszik, hogy a közönség azonosuljon a karakterekkel, jobban megértse, átérezze a nehézségeiket, és mélyebb betekintést nyerjen életük nem csak szakmai, de emberi oldalába is – például küzdelmeiken, sikereiken, belső vívódásaikon és törekénységükön keresztül. Kutatásom kifejezetten ezen filmnyelvi eszközök feltárását tűzi ki célul. Azon aspektusok összegyűjtésével, melyek meghatározzák a sportolók példaképszeretét és morális megítélését, világosabb képet kaphatunk arról, hogy a sportfilmek milyen filmnyelvi eszközökkel formálják a nézők érzelmi és intellektuális viszonyulását hozzájuk, így az elemzésben nem a tematikát inspiráló dokumentumfilmeket választottam, hanem a vizsgált aspektusok – melyeket ez a műfaj is egyre gyakrabban vesz át – jellegzetes, eredeti forrását, a sport alapú játékfilmeket.

Fontos megjegyezni, hogy ebben az értelemben a klasszikus dokumentumfilm fogalma elválík a fikciós dokumentumfilmekről és a dokudráma műfajától. Az ilyen jellegű alkotások ugyan a valóság dokumentálását tűzik ki célul, de továbbra is központi elemként alkalmazzák azokat a narratív eszközöket, amelyek miatt a sportfilmekre helyezem a hangsúlyt, sőt a film egésze alapul ezekre, nem csak kiegészítő módszerként használják.

5. Szelekciós művelet

A fentiek alapján gyűjtöttem össze az elemzésre szánt filmeket. A számtalan mű közül hosszas és átgondolt szelekció alapján állítottam össze a kezdetben húsz elemből álló listámat. A filmek mindegyikében központi szerepet játszik a sport, főszereplőik sportolók, céljuk – ahogy a Nemzeti Filmintézet definíciójában is szerepel – saját határaik, vagy az ellenfél legyőzése, és a kutatói kérdésemhez igazodva a válogatás során fontos volt, hogy valamilyen formában mindegyikben megjelenjen a versenyszerű – akár profi, akár amatőr – sportkörnyezet.

Olyan filmeket kerestem, melyeket széles réteg ismerhet, így a válogatás során az elsődleges szempontom a népszerűség volt, mind a közönség körében, mind a kritikai elismerés szintjén. Ehhez az IMDB és a MAFAB oldalán található értékeléseket használtam fel, a legtöbb film így meghaladja az átlagot jelentő 7.0-át vagy 70%-ot. Szem előtt tartva az aktualitást, a debütálás éve volt a második tényező a válogatás során. A filmek több mint fele az elmúlt tíz évből származik, nagyobb részük az elmúlt ötből. A régebbiek közül igyekeztem olyan klasszikusnak számító műveket választani, amik mai napig népszerűségnek és elismertségnek örvendenek. Beválogattam ezen kívül olyan rétegfilmeket, melyek bár nem feltétlenül tartoznak a mainstream művek közé, avagy nem felelnek meg sem az aktualitás, sem a népszerűség elvárásának, nagy mértékben tartalmazznak olyan elemeket, amik a kutatói kérdéseim feltárásának célját szolgálják, azaz tematikai szempontból relevánsak. Mindemellett számos tényezőt szem előtt tartottam még, például, hogy minél többféle sportágat, mind egyéni, mind csapatsportokat reprezentáló filmeket válasszak, illetve szerepet játszott például az elérhetőség, mivel a legtöbb film megtalálható valamely streamingszolgáltatón keresztül, vagy valamilyen más formában online.

6. Tematikai csoportosítás

A filmeket ezután tematikai csomópontok szerint válogattam csoportokba. Megtekintésük során felfedeztem számos olyan ismétlődő jelenséget, melyek nemcsak a sportolók életének meghatározó elemeit mutatják be, de feldolgozásuk közben olyan narratív és vizuális technikákkal dolgoznak, amelyek erőteljes érzelmi hatást gyakorolnak a nézőkre. Mint ahogy

a sportolói élet is rendkívül komplex, a választott sportfilmek is bő tárházat biztosítottak ismétlődő motívumokból a témaalapú válogatás számára. Az öt témacsoport, melyet ezek közül választottam, elsősorban a korpuszon belül leggyakrabban előforduló jelenségek voltak. Mind olyan momentumot ragad meg a sport világából, mely egyszerre nyújt betekintést a sportolók hétköznapi és szakmai életébe, valamint olyan morális és társadalmi kérdéseket is érint, amelyek a néző számára is relevánsak lehetnek. Ezek nyomán rendeztem halmazokba a filmeket. Arra törekedtem, hogy az adott kérdéskört ne csak felszínesen mutassák be, ugyanakkor egyértelmű és befogadható módon is tegyék. A csoportokon belül természetesen nem csak azonos formában feldolgozott motívumok találhatók, egyes filmek ugyanazon helyzeteket más-más módon mutathatják be, így lehetőség nyílik az adott jelenségek különböző ábrázolásainak összehasonlítására, ezek által a tematika és annak hatásának árnyalására.

Az első csoport a professzionális és a szabadidős sportkörnyezet, illetve ezek összehasonlítása. Olyan filmek alkotják, melyek kiemelten foglalkoznak a sportolói életmód jellegével, összehasonlítva a profi és szabadidős környezetet.

A második téma a sportolói identitás fejlődése és az alázatra nevelés. Ez egyfajta fejlődéstörténetként, karakterfejlődésként jelenik meg, szembeállítva a sportot, mint mozgáskultúrát és mint társadalmi értékek tárházát.

A harmadik csomópont egy olyan témát dolgoz fel, ami a sportolók karrierjének egyik legérzékenyebb pontja: az életet a sport után, avagy az ex-sportolók küzdelmeit. A filmekben nem csak olyan karakterekkel találkozhatunk, akik a visszavonuláson már átestek, de olyanokkal is, akik még előtte állnak, így több különféle szemszögből közelítik meg ezt a kérdést.

A negyedik tematika az egészségkárosodás hatása a sportolói identitásra, vagyis a sportsérülések és sportártalmak mentálhigiénés következményei. Az egészségkárosodás nemcsak a fizikai állapotot érinti, hanem komoly hatással lehetnek a sportoló mentális egészségére, hiszen életük központi eleme, a fizikai teljesítmény, hirtelen kérdéssé válik. A csoporton belül számos különféle feldolgozást láthatunk a sportsérülést követő mentális nehézségekre.

Az utolsó témaegyüttes a szocializálódás a sportkörnyezetben, azon belül is a sportolók kapcsolata az edzővel és a sporttársakkal. Érdekes módon ez minden választott filmben megjelent, volt, ahol központi elemként, volt, ahol csak mellékes szálként, de mindegyikben fontos szerepet játszott, mivel a sportolók életének talán legmeghatározóbb aspektusa, hogy hogyan és kikkel szocializálódnak az adott környezetben.

7. A fókusz kialakulása, a téma konkretizálása

Kezdeti tervem az volt, hogy ezen tematikus csomópontok mindegyikét bemutatom, ezáltal egy több elemből álló, egymáshoz kevésbé kapcsolódó kutatást végzek, hogy átfogóbb képet alkossak arról, hogyan mutatják be a sportolókat a sportfilmek, viszont hosszas átgondolást és a házi TDK fordulón kialakuló diskurzust követően arra a következtetésre jutottam, hogy az adott terjedelmi keretek között nem tudnám olyan mélységben feltárni az összes témát, amennyire szeretném. Azért, hogy részletesebben tudjak foglalkozni a választott elemekkel, a fókuszom a nagy egésztől áthelyeztem egy kisebb, konkrétabb megközelítésre, így az ötből csak egyet elemzek, de azt sokkal mélyebben.

Kutatásom alapjául tehát az ötödik témacsoportot veszem, a szocializálódást a sportkörnyezeten belül. Mivel az eredeti témacsoport alapvetően két részre bontható – és mivel az edzővel és a sporttársakkal ápoltság kapcsolat szintén erősen különbözik – ezen belül még jobban leszűkítve a témát a sportolók és az edzőkarakterek reprezentációjára helyezem a hangsúlyt. A fókusz áthelyezése miatt a korpuszt is újra átválogattam, hogy jobban illeszkedjenek a kitűzött irányhoz, mennyiségét lecsökkentettem, szintén azon céllal, hogy közelebbről, részletesebben elemezhessem a filmeket, melyekben az edző-sportoló kapcsolat fontos, főbb szerepet játszik, előnyben részesítve a korábban említett szelekciós indokok közül a tematikai relevanciát.

A végső listám a következő 6 elemből áll: *Emlékezz a Titánokra!* (2000), *Carter edző* (2005), *A karate kölyök* (2010), *Creed – Apollo fia* (2015), *Mindent egy lapra* (2022), *Út a döntőig* (2022).

Premier éve	Cím	Sportág	IMDB értékelés	MAFAB értékelés
2000	Emlékezz a Titánokra!	Amerikai futball	7,8	86%
2005	Carter edző	Kosár	7,3	83%
2010	A karate kölyök	Kungfu	6,2	77%
2015	Creed - Apollo fia	Bokszt	7,6	85%
2022	Mindent egy lapra	Kosár	7,3	79%
2022	Út a döntőig	Vízilabda	6,6	67%

1. táblázat – az elemzett filmek adatainak összevetése

Minden film egyedi módon mutatja be a sportoló-edző kapcsolatot, és széles spektrumot fednek le mind történetileg, mind filmnyelvileg, emellett különböző sportágak és dinamikák jelennek meg bennük, ami még gazdagabbá teszi az elemzést.

Választásomnak számos oka közül a legfontosabb a korábban említett széles körű relevancia, azaz, hogy minden választott filmben megjelent. Az edző-sportoló kapcsolat nem csak a fizikai-technikai fejlődésre korlátozódik, hanem sokkal összetettebb, mentori és gyakran szülői szerepet is betöltő dinamikát tükröz. létfontosságú a sportoló identitásának kialakításában és a harmonikus karrier kiépítésében, épp ezért gyakran központi szerepet kap a narratívában és az ábrázolt játékos-edző viszonyok filmnyelvi eszközei is sokszínűek. (Szathmári A. 2021, 71-71.) Emellett ez lehetőséget biztosít az ismétlődő motívumok és a karakterek közötti kapcsolatok különböző megközelítéseinek elemzésére is, így a téma gazdag és sokoldalú képet ad a filmbeli sportolók identitásáról. Az edző és sportoló közötti kapcsolat sokkal mélyebb egy munkakapcsolatnál, az edző mentorként formálja a sportoló személyiségét, erkölcsi és mentális fejlődését. Nemcsak taktikai tanácsokat ad, hanem személyes példát is mutat. A filmek ezt a vezetői szerepet gyakran olyan történetekként ábrázolják, ahol az edző a sportoló személyiségfejlődésének központi szereplője. Mindez narratív, vizuális és műfaji eszközök olyan tárházát biztosítja, mely gazdag alapul szolgál az elemzésemhez.

8. Módszertan és elemzési szempontok

Mielőtt jobban elmerülnék az elemzésben, szeretnék röviden kitérni a választott módszertanra. A témacsoportot két szinten mutatom be, egyaránt vizsgálva a filmek közötti hasonlóságokat, ismétlődő narratív és vizuális eszközeit, illetve a különbségeket, vagyis az olyan tematikus sajátosságokat, filmnyelvi megoldásokat, melyek az adott alkotást egyedivé teszik.

Először külön-külön elemzem a filmeket, egyenként kifejtve a bennük megjelenő edző-sportoló viszonyt és az azt bemutató filmnyelvi eszközöket, vagyis mélyelemzéssel tárom fel a vizsgált motívumokat, hogy kontextusban és részletekben gazdagabb környezetben kerüljenek bemutatásra, lehetővé téve a tematikus elemek árnyaltabb értelmezését. Második réteggént összevetve és csoportosítva a feltárt eszközöket a distant reading módszertanával egységenként vizsgálom azokat, összehasonlítva és párhuzamba állítva egymással. Ez olyan elemzési mód, amely eltávolodik a szövegek hagyományos, részletes, „közeli” olvasatától, hogy a mélyanalízis helyett nagyobb szövegmintákat és tendenciákat tárjon fel. Ez a megközelítés lehetővé teszi, hogy a kiválasztott, nagyobb mennyiségű médiaszövegeket is rendszerben tudjam elemezni. (F. Moretti, 2000)

Mivel vizsgálatom központjában a filmnyelvi eszközök állnak, az elemzési szempontokat is ez alapján gyűjtöttem össze. A filmnyelvi eszközöket alapvetően két részre oszthatjuk: lehetnek formai és tartalmi jegyek. A formai eszközök a film vizuális és auditív megvalósításának technikai és stilisztikai elemei, amelyek a tartalom prezentációjának módját

határozzák meg. Ezek az elemek kevésbé a történet konkrét tartalmát, inkább annak érzékeltetését és a nézők érzelmeire gyakorolt hatását segítik elő. Ide tartozik a képkompozíció – a képkivágás, kameraállások és beállítások elrendezése – a fény és színek használata, melyek a hangulatot és atmoszférát teremtik meg, a jelenetek egymásutáni elrendezésének és vágásának technikai megoldáseggyüttese, vagyis a montázs, a hanghasználat – a párbeszéd, hangeffektek és a zenei aláfestés – illetve a kamera és a szereplők mozgása, a jelenetek tempója, a dinamika és statikusság használata – de ide sorolható még a színészi játék, a díszletek, a jelmezek és a speciális effektek. (Bíró Y. 2003, 34-130)

A tartalmi eszközök ezzel szemben a mondanivalóra, üzenetre és történetre fókuszálnak, vagyis azzal foglalkoznak, hogy mit mesél el a film, annak narratíváját, történetét és karaktereit építik fel a különféle narratív és dramaturgiai módszerekkel. A filmnyelv tartalmi eszközeként értelmezhetjük többek közt: az időkezelést, a történet felépítését, az események láncolatát, a cselekmény és a szüzsé kapcsolatát, a konfliktusokat és azok megoldását, a szereplők motivációinak, viselkedésüknek fejlődési történetét, a központi gondolatok és értékek, valamint a történetmesélés módját. Ezek az eszközök elsősorban a nézők érzelmi és intellektuális bevonódását szolgálják, valamint a filmek tartalmának értelmezéséhez adnak iránymutatást. (Bíró Y. 2003, 142-172)

A formai és tartalmi eszközök nemcsak önmagukban működnek, hanem egy komplex, integrált rendszer részei, amelyben a vizuális, auditív és narratív elemek egymást erősítve hozzák létre a filmnyelv egyedi kifejezőerejét. (Bíró Y. 2003, 15-24) Az elemzés során igyekszem rendszerszerűen feltárni a vizsgált elemeket, törekedve arra, hogy minden filmet hasonló részletességgel mutassak be.

9. A filmek elemzése

9.1. *Emlékezz a Titánokra!*

Az *Emlékezz a titánokra!* (eredeti cím: *Remember the Titans*) egy 2000-ben bemutatott, valós eseményeken alapuló film, amit Boaz Yakin rendezett. A történet 1971-ben játszódik, központban egy virginiai középiskola áll, ami épp a film kezdetekor esik át egy fekete iskola integrálásán és a futballcsapat élén az addigi vezetőedzőt, Bill Yoastot (Will Patton) lecserélik egy feketebőrű szakemberre, Herman Boone-ra (Denzel Washington).

9.1.1. Tartalmi eszközök

A film központjában az amerikai futball áll, fő konfliktusa viszont nem a sport világából ered, hanem inkább társadalmi problémák köréből, ugyanis a legfőbb hangsúly a faji megosztottságra

kerül, amely az edzők és a játékosok között egyaránt érzékelhető. Ez a dinamika nemcsak összetettebbé teszi a narratívát, de hangsúlyozza a sport, mint társadalmi egyesítő erő potenciálját. Az előítéletek és az együttműködés szükségessége közötti feszültség összetett alapot hoz létre, amelyhez képest a szereplők kapcsolatai fejlődnek. A film központi témája az elfogadás, az együttműködés és az előítéletek lebontása. A sport, egyúttal a sportsiker közös célként lehetőséget ad a közösségek összekovácsolódására. Ezt a tematikus magot megerősítik a csapattagok, akiknek le kell győzniük a mélyen rögzült előítéleteiket a közös győzelem érdekében. A futball, mint az egyenlő versenyfeltétel metaforája alátámasztja, hogy a közös célok még a legerősebben berögzült megosztottságokat is áthidalhatják.

Azzal, hogy az iskola eddigi fehér vezetőedzőjét lefokozták segédedzői posztra, egy különálló konfliktust teremt a tematikus csomóponton belül, ugyanis az edző-sportoló viszonyra hatással van az edzők közötti, és a játékosok közötti kapcsolat is. A két edző szakmai rivalizálása és ellentétes vezetési stílusa tükrözi az akkori társadalmi feszültségeket. A mesterek eltérő megközelítéseinek szembeállítása a megbékélés tágabb kihívásait tükrözi, hangsúlyozva, hogy a vezetés magában foglalja a kompromisszumot és a meggyőződést is. Az edzői stílusok erőteljes narratív eszközként szolgálnak, illusztrálva, hogy többféle út vezet a kölcsönös tisztelet és együttműködés eléréséhez. Boone keménysége arra készíti a játékosokat, hogy felülemelkedjenek a nézeteltéréseiken, míg Yoast empátiája olyan érzelmi támogatást nyújt, amely a csapat moráljának fenntartásához szükséges, de mindkét félnek szembe kell néznie a csapat előítéleteivel. Ellentétes megközelítéseik együttesen kiegyensúlyozott vezetői dinamikát hoznak létre, amely a csapat átalakulását tűzi ki céljául. A karakterek jelentős fejlődést mutatnak: kezdeti szakmai versengésük idővel szoros partnerséggé alakul. Ez a fejlődés a játékosok saját előrelépését is motiválja, hangsúlyozva a közös tapasztalatok szerepét a korlátok lebontásában. Az edzők növekvő kölcsönös tisztelete a csapat kohéziójának katalizátoraként jelenik meg, hangsúlyozva a vezetés fontosságát a fiatal sportolók formálásában. Fejlődő partnerségük az előítéletek leküzdésének lehetőségét szimbolizálja – Boone és Yoast kezdeti ellentéte kölcsönös tiszteletté alakul, a játékosok között pedig példájuk nyomán kialakul a barátság és csapategység. A sport így nemcsak fizikai, hanem erkölcsi győzelmek terepévé is válik. A csapat munkája éppúgy szól a személyes és társadalmi fejlődésről, mint az atlétikai eredményekről.

A film a temetői jelenettel keretes szerkezetet kap, ezzel érzékelteti, hogy a múlt eseményei maradandó hatást gyakoroltak a csapat és a közösség életére. A jelenet egyben reflexiós pillanatként is szolgál, összekapcsolva a szereplők személyes és kollektív fejlődését. Hangsúlyozza azt az elképzelést, hogy a valódi változás minden érintettben maradandó nyomot

hagy. Az ekkor hallható narráció (Sheryl, Yoast lánya) személyes perspektívát ad a keretnek, közelebb hozva a nézőkhöz a történetet, mintha személyesen mesélné el nekik valaki, aki részese volt az eseményeknek. Sheryl perspektívája hídként szolgál a közönség és a karakterek között, így a történet közvetlenebbé és elérhetőbbé válik. Elbeszélése az örökség fontosságát is kiemeli, hiszen a múlt tanulságaiból tanuló fiatal generációt képviseli.

A múltbéli eseményeket lineáris időrendben látjuk, a csapat megalakulásától kezdve az első szezonjuk végéig. A csapat növekedését egyértelműen ábrázolja, hatásosabbá teszi a kapcsolatok és az eredmények előrehaladását. A film érzelmi íve fokozatosan épül fel, erőteljes drámai csúcspontokkal (pl. gettysburgi beszéd, baleset). Ezek a fordulópontok elmélyítik a szereplők és közös céljaik iránti elkötelezettségüket, a gettysburgi beszéd különösen megerősíti küzdelmük történelmi súlyát, összekötve utazásukat a polgári jogokért folytatott szélesebb körű harccal. Garry balesete különleges összetartó erőt képez a csapattagok között, barátsága Juliuszal pedig erősíti az elfogadás és tisztelet témáit. Kettejük kapcsolata a film egyik legerőteljesebb íve, amely a változás lehetőségét szimbolizálja. Ez a barátság felülmúlja a faji megosztottságot és a csapat szélesebb körű átalakulásának középpontjaként szolgál. Garry és Julius köteléke megerősíti a film központi üzenetét: az empátia és a megértés fontosságát.

A cselekmény fókuszpontja a döntő mérkőzés, amelyre az egész cselekményidő alatt készülnek, és ami az érzelmi csúcspontot is jelenti. Az eddigi felépítés megerősíti a csapatmunka és a kitartás fontosságát, mivel a játékosok egyéni küzdelmei kollektív győzelemben kulminálnak. A játék egységük szimbólumává válik, ez összekapcsolja a film témáit. A közös győzelem után a keretes szerkezet visszatéréssel egy meghatározó jelenet zárja le a filmet. Évekkel később Garry temetésén gyűlik össze újra a csapat, élen az edzőkkel, szimbolizálva az egymásra gyakorolt maradandó hatást. Ez a záró pillanat megerősíti, hogy kötelékük túlmutat a futballpályán, emlékeztetőül szolgál a csapat útjára, ismét megünnepeelve eredményeiket, büszkén visszatekintve a leküzdött kihívásokra. A történet érzelmekkel telített jelenetekkel és erőteljes szimbolikával dolgozik, reflektál a korszak társadalmi problémáira, miközben egy inspiráló sporttörténetet bont ki.

9.1.2. Formai eszközök

A film elején az edzőkről és a játékosokról is kezdeti jelenetekben gyakran különálló beállításokat látunk, vizuálisan is szembeállítva őket. Az elszigeteltség a korai pillanatokban megerősíti a megrögzött különbségeket a közösségek között. Fizikai elkülönülésük a felvételeken a kulturális és filozófiai megosztottság vizuális megjelenítéseként szolgál. A karakterek közötti feszültséget közeli képekkel ábrázolják, az arcokra fókuszálva, lehetővé téve

a közönség számára, hogy mélyen kapcsolódjon a karakterek belső küzdelmeihez és konfliktusaihoz. A csapatot a fejlődés során gyakran széles beállításokban mutatják, ez kiemeli az egység megjelenését és a karakterek közötti egyre erősödő kötelékeket. A csapattagok közötti interakciók során a kamera gyakran váltogat a karakterek nézőpontjai között, párbeszédszerű ritmust hoz létre, amely a nézőt aktív résztvevőként vonja be az adott jelenetbe.

A két edző a film alatt vizuálisan és tematikailag is szemben áll egymással, különálló egyénként helyezkednek el, külön snitteken, vagy ha egy képen, akkor is ellenálló felekként. Mindkét edzőt gyakran alsónézetből látjuk, ez tekintélyüket és vezetői tulajdonságaikat jeleníti meg, viszont amikor ők állnak egymással szemben, a kamera átáll a szemmagasságú felvételekre, szimbolizálva az egymással szembeni befolyásuk és eltökéltségük egyenlőségét. A film végére, amikor az edzők összhangba kerülnek, egységként állnak össze, egy képen foglalnak helyet, együtt vezetik a csapatot és annak a közepén foglalnak helyet, mint annak tagjai, mégis annak fölényes vezetői. A megosztottságtól az egységig való haladás tükrözi a különbségek leküzdésének központi témáját egy nagyobb cél érdekében. Az elszigeteltségből az integrációba való vizuális átalakulás személyes fejlődésüket és együttműködésük csapatra gyakorolt pozitív hatását tükrözi.

A film tempója a történet érzelmi ívéhez igazodik: a kezdeti konfliktusok lassabb, drámaibb jelenetekkel bontakoznak ki, míg a csapat egységének kialakulása és a meccsjelenetek gyorsabbak, dinamikusabbak.

A film korai részeiben tapasztalható lassabb folyamat érezteti a karakterek közötti döcögős boldogulást, ahogy a film halad előre, és a csapat kezd összeállni, a tempó felgyorsul, tükrözve növekvő lendületét és kohézióját. Az edzések és meccsek alatt a kamera gyakran követi a játékosokat, dinamikát adva a jeleneteknek, tükrözve a sport fizikai voltát, és bátran használ kézikamerás felvételeket, hogy az akció érzetét közvetítse, és megragadja a játék kiszámíthatatlanságát és nyers érzelmeit. Az összefogás pillanatai (pl. a csapat közös éneklése) lassabb vágásokkal vannak bemutatva, kiemelve a meghittséget, éles kontrasztban állva az akciódús jelenetekkel, hangsúlyozva a csapaton belül kialakult érzelmi mélységet és kapcsolatot.

A film vizuálisan a korszak atmoszféráját idézi, melegebb, tompább, természetes színekkel, ezzel nosztalgiát és realizmust keltve. Az éjszakai jelenetek sötétebb tónusokkal, erős kontrasztokkal jelenítik meg a feszültséget, növelve ezen snittek érzelmi súlyát. A meccseken erőteljes fények uralkodnak a játékosok életének más területein tapasztalt tompább, gyengéd fénnel szemben, bemutatva milyen fontos szerepet játszik az életükben az amerikai futball. A

városkép, az iskolai díszletek és a stadion korhű ábrázolása erősíti a történet realizmusát, hiteles hátteret teremt, elmeríti a közönséget a film idejében és helyében.

A film zenéje is az adott korszakot idézi, ikonikus dallamokra épül, ami a játékosok közötti kulturális különbségekre is reflektál. A zene egyszerre szolgál a nosztalgia egyik fő eszközeként és narratív eszközként is, kiemelve a csapaton belüli faji és kulturális megosztottságot, melyet a sport mellett a zenén keresztül is képesek áthidalni. A drámai jeleneteknél (pl. Garry balesete, vagy az edzők beszédei) a hangok elcsendesednek. A hangsáv szándékos elhallgatása, avagy a lágy dallamok használata ezekben a kulcsfontosságú pillanatokban növeli az érzelmi hatást, a hangsúlyt teljes mértékben a konfliktushelyzetre irányítva. A stadionbeli jelenetekben a közönség zajai és a sportcselekvés hangjai dominálnak, a meccsek intenzitását hangsúlyozva, a nézőt az események középpontjába állítva.

9.2. *Carter edző*

A *Carter edző* (eredeti cím: *Coach carter*) 2005-ös film, amit Thomas Carter rendezett. Főszereplője Ken Carter (Samuel L. Jackson) középiskolai kosárlabdaedző, aki ellenállással szembesül drasztikus edzői módszerei miatt – mint például a tanulmányi teljesítmény követelése, órákon való részvétel, meccsek napján elegáns viselet –, és amikor játékosai nem teljesítik ezeket az elvárásokat, Carter kispadra ülteti az egész csapatát.

9.2.1. Tartalmi eszközök

A film nemcsak a sportot, de a marginalizált közösségek problémáit is igyekszik feltárni, például a szegénységet, bűnözést, a tinédzser terhességet, és az oktatás hiányosságait. Ezek a küzdelmek egyszerre akadályozzák és motiválják a csapatot, hangsúlyozva, hogy a pályán vívott csatáik csupán a személyes életük során tapasztalt nehézségek tükröződése. Ken Carter megközelítése az edzőséghez, amely magában foglalja az akadémiai teljesítménynormák betartatását és még a meccsek lemondását is a fegyelmezés érdekében, megalapozza a narratíván belüli erőteljes konfliktust. Ragaszkodása ahhoz, hogy az oktatást a kosárlabdával szemben előnyben részesítse, megkérdőjelezi a közösség kulturális normáit, ahol az atlétikai sikereket gyakran a társadalmi mobilitás elsődleges útjának tekintik. Ez rávilágít a rövid távú ambíciók és a Carter által elképzelt hosszú távú jövő közötti feszültségre, illusztrálva a főszereplő meggyőződését, miszerint a kosárlabda csupán eszköz a felelős egyének formálására, nem pedig a végső cél. Ez elmélyíti Carter küldetésének hatását, mivel célja, hogy a játékosokat olyan eszközökkel ruházza fel, amelyekkel leküzdhetik a kihívásokat, nem csak a játékban, de az életben is. A hangsúly a megnyert meccsekről az olyan életkézségek

elsajátítására helyeződik át, mint a fegyelem, az elszámoltathatóság és a kitartás. Módszerei azt mutatják, hogy az igazi sikert nem a trófeák mérik, hanem az, hogy a játékosok képesek lesznek-e eligazodni az élet összetettségei között, és megragadni a kosárlabdapályán túli lehetőségeket. Az edzés mellett az emberi értékek és az oktatás fontosságának hangsúlyozásával a történet azt szemlélteti, hogyan válik a kosárlabda a jellemépítés médiumává. Carter ragaszkodása ahhoz, hogy egyensúlyt teremtsen a tanulmányi eredmény és a sport között, újradefiniálja a játékosok sikerfelfogását. Ez a perspektíva megkérdőjelezi az atlétikai eredmények sztereotip dicsőítését, ehelyett a személyes fejlődést szorgalmazza. Ezt a témát a játékosok erősítik meg, akik fokozatosan magukévá teszik ezeket az értékeket, bemutatva Carter mentorálásának maradandó hatását.

A csapat a kezdeti lázadás és dac ellenére idővel hajlandó elfogadni az edző értékeit, és nem csak csapatként, de személyesen is fejlődésen esnek át a játékosok. A gyakorlatok és meccs közbeni játékok strukturált ábrázolása tükrözi a csapattagok fejlődési útját. Minden mérőföldkő, akár a pályán, akár azon kívül, egy lépést jelent az érettség felé, az idő múlásával pedig kihangsúlyozza Carter leckéinek halmozott hatását. Ez az aprólékos tempó lehetővé teszi a közönség számára, hogy szemtanúja legyen a csapat fokozatos átalakulásának. A sport a remény és a törekvés metaforájává válik, az értékek elsajátításának eszközévé, amely felfelé irányuló társadalmi mobilitáshoz vezethet. Ez a kettős fókusz különbözteti meg a *Carter edzőt* a hagyományos sportdrámáktól azáltal, hogy a kosárlabdát eszközként, semmint célként fogalmazza meg. Carter ezen értékek iránti megingathatatlan elkötelezettsége révén a film erőteljes üzenetet ábrázol az oktatás szerepéről a lehetőségek alakításában és a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi körforgásának megtörésében.

A film több pontján is kényszeríti az edző a játékosokat, hogy újraértelmezzék a győzelem és a siker fogalmát – például Carter negatív reakcióival olyan győztes meccsek után, amin a csapat az elvárásának nem megfelelő viselkedést produkált. Ezzel hangsúlyossá válik, hogy Carter a karakterfejlődésre helyezi a hangsúlyt a pusztán atlétikai diadalok helyett, és arra készíti a játékosokat, hogy felismerjék, a sikert nem csak az eredményjelző méri. Arra készíti a játékosokat, hogy az azonnali elismeréseken túl tekintsenek, és vegyék fontolóra szélesebb körű egyéni fejlődésüket. A téma ismét felmerül a film végén, amikor a vesztes meccset követően a közösség győztesként ünnepli a kosarasokat, mivel az út, amit megtettek, megalapozta számukra a jobb jövőt különböző főiskolai lehetőségekkel és sportösztöndíjakkal.

A történet sajátos hitelességet nyer azzal, hogy valós eseményeken alapul. A karakterek és helyzetek realiztikusak, így a néző könnyen azonosulhat velük. Ez a realizmus, párosulva az olyan karakterek árnyalt fejlődésével, mint Timo Cruz és Kenyon, elősegíti az empátia

érzését, és még hatásosabbá teszi a történet kitartásról és elszámoltathatóságról szóló tanulságait. Azáltal, hogy az egyes játékosok magánéletében és dilemmaiban elmélyül, a film gazdagítja narratíváját, így a csapat többdimenziós ábrázolását hozza létre. Timo harca a bűnözés befolyásával és Kenyon aggodalmai az apaság és ambíció közötti egyensúly megteremtéséről, bemutatja a játékosok összetett valóságát. Ezek a személyes történetek érzelmi mélységet adnak, illusztrálva, hogy Carter mentorálása miként terjed túl a csapaton.

9.2.2. Formai eszközök

A csoportos jelenetekben gyakran széles képkivágással mutatják be a teret, hogy egyszerre láthassuk az egész csapatot. A keretezés vizuálisan is hangsúlyozza a csapat kollektív utazását, mivel megmutatja az egyes játékosok közötti dinamikát és a csoportba való beilleszkedésüket – vagy annak hiányát.

Ezzel szemben a karakterek egyéni küzdelmeinek pillanataiban közelebbi beállításokkal ábrázolják őket, ezzel teret adva sebezhetőségüknek, félelmeiknek és törekvéseiknek. Azzal, hogy ezekben a jelenetekben elszigeteli az egyes szereplőket, az operatóri technika szembeállítja a karakterek személyes csatáit a csapat kollektív küldetésével, bemutatva, hogy a személyes növekedés hogyan járul hozzá a csoport sikeréhez, és a csoportszintű szellemi fejlődés hogyan segíthet az egyéneken. Ezek a közeli felvételek az érzelmi rétegre is nagyobb hangsúlyt helyeznek, ezzel empátiára ösztönözve a nézőt.

Ezeket a közeli felvételeket a konfliktushelyzetekben is alkalmazza a film, hogy érzelmi feszültséget keltsen, a játékosok és Carter megnyilvánulásaira összpontosítva a szereplők élményeibe vonja be a nézőt, kiemelve érzelmeik intenzitását és a pillanat jelentőségét.

A film elején Cartert inkább külön snitteken ábrázolva látjuk, elkülönülve, viszont ahogy halad a történet, egyre inkább a csapat középpontjába helyeződik, eggyé válik a játékosokkal. Ez a vizuális távolság (és közelség) tükrözi a Carter és a játékosok közötti egyre erősödő köteléket, ahogyan kialakul a kölcsönös bizalom és tisztelet. A konfliktusok vagy nehézségek pillanataiban a film visszatér Carter elszigeteléséhez a képkockában, kapcsolatuk ingadozó dinamikáját tükrözve, hangsúlyozva Carter döntő befolyását a csapat átalakulására.

Ken Carter karakterét gyakran mutatják alsó kameraállásból, ez mind fizikailag, mind metaforikusan a játékosok fölé magasodva helyezi el az edzőt, kiemelve, hogy jelenléte tiszteletet parancsol és nem tűr ellentmondást. Az alacsony látószögű felvételek megerősítik dominanciáját és befolyását a narratíván belül, különösen azokban a pillanatokban, amikor értékeit és döntéseit megkérdőjelezi a játékosok, a szülők vagy a közösség. A játékosok kezdetben szinte megközelíthetetlen figurának tekintik őt, akinek mércéi elsőre

leküzdhetetlennek tűnnek, ám ahogy a történet előrehalad, és a játékosok kezdik elfogadni tanításait, a beállítások ezzel párhuzamosan finoman átválnak a semleges perspektívák felé, tükrözve az egyenlőség és a kölcsönös tisztelet növekvő érzését Carter és a csapat között.

Az edzőt és sportolókat a széles látószögű képeken tehát az érzelmi kapcsolatuk fejlődésével láthatjuk egyre közelebb egymáshoz, egységet alkotva, viszont nem csak egészként látjuk őket – ahogy korábban is említettem, a film gyakran közeli képekkel erősíti meg az alapvetően széles látószögből bemutatott jelenetet, ezzel az egyes karakterekre koncentrál. Ilyenkor a kamera Carter szemszögéből mutatja a csapatot, ezáltal a néző az edző perspektívájából látja őket. Ezzel ellentétben, amikor a kamera Cartert mutatja közelebből ezen jelenetek közben, épp, hogy a játékosok nézőpontjából látjuk őt, mintha a néző is a játékosok közé tartozna.

A klasszikus sportfilmes edzés-montázsok segítségével mutatják be a csapat fejlődését, ezzel hatékonyan sűrítik az időt, demonstrálják a játékosok fizikai és mentális haladását, miközben fenntartják az intenzív erőfeszítéseiket tükröző energikus tempót. A szerkesztés tükrözi a játékból fakadó adrenalint, elmeríti a nézőt a játékosok perspektívájában, és növeli az egyes mérkőzések tétjét. Ilyenkor a kamera mozgása gyakran kézikamerás érzést kelt, dinamikus mozgással követi a játékosokat, hogy a néző úgy érezze, ő maga is részese az eseményeknek. Ismétlődő elemként használja a fekvőtámaszt és futást, ami büntetésként szolgál Carter edzésein, ezzel erősíti az idő múlását és a gyakorlatok fizikai szigorát. A fárasztó feladatok vizuális megismétlése a fegyelem átalakító erejének hangsúlyozására is szolgál, bemutatva, hogyan fejlődnek a játékosok nemcsak sportolóként, hanem az élet kihívásaira felkészült egyénként is. Ezek a sorozatok vizuális és érzelmi ellenpontként szolgálnak a reflektívabb pillanatokhoz, illusztrálva azt a nagy nyomású környezetet, amelyben Carter leckéit tesztelik. A párbeszéd, magyarázatok lassabb tempójúak, ezek a pillanatok kritikus betekintést nyújtanak Carter filozófiájába és a játékosok küzdelmeibe, egyensúlyba hozva a nagy energiájú edzéssorozatokat reflektív interakciókkal, amelyek elmélyítik a narratívát. Ezen jelenetek ütemezése erősíti a mentorálás és a kommunikáció jelentőségét, illusztrálva, hogy Carter szavai hogyan alakítják az edzés folyamatát és játékosai életét.

Az edzések alatt a világítás természetes, meleg színek uralkodnak, tükrözve a csapaton belüli pozitív atmoszférát és a sport által nyert reményt. A tantermekben gyakran hidegebb színeket és fényeket használnak, érzékeltetve a környezet komorságát a játékosok szemében, és az akadémiai küzdelmükhöz kapcsolódó érzelmi távolságot és nehézségeket. Az osztálytermi világítás és a tornaterem melegebb tónusai közötti éles kontraszt kiemeli a játékosokra nehezedő kettős érzéseket, és hogy mennyivel komfortosabb légkört teremt Carter a hétköznapi

tanároknál. Ahogy a csapat beáll edzőjük tanításai mögé, és maguk is hitet nyernek tanulmányi lehetőségeikben, ez az éles különbség egyensúlyba kerül, a fények és a színek közelebb kerülnek egymáshoz. A kosárlabda-mérkőzések alatt a reflektorfények kontrasztot képeznek az iskolai környezet halvány megvilágításával, kiemelve a sporteredmények jelentőségét a fiúk életében. A pálya fényes, intenzív világítása kiemeli a játék adrenalinban gazdag, izgalmas jellegét, és szimbolizálja a játékosok pillanatnyi menekülését a kihívásokkal teli valóságból. Ezek a jelenetek a kosárlabdát olyan színpadként mutatják be, ahol a játékosok – a hétköznapijaikkal és iskolai eredményeikkel ellentétben – ragyoghatnak, középpontba kerülhetnek.

A játékosok hétköznapi környezetében uralkodó hűvösebb árnyalatok kiemelik környezetük rideg valóságát, amelyet a szegénység, a bűnözés és a korlátozott lehetőségek jellemeznek. Ezzel szemben Carter otthonában meleg tónusok dominálnak, ezzel stabilitást, biztonságot és magasabb életminőséget érzékeltetve, bepillantást engedve abba, hogy a fegyelem és az oktatás milyen formában változtathatja meg a fiúk életét. Ezáltal Carter példaképszerepbe kerül, aminek segítségével a játékosait egy szebb jövő felé terelheti a kihívásokkal teli körülményeik ellenére.

A film alatt használt hip-hop és R&B dallamok a fiatal játékosok világát tükrözik, míg a drámai pillanatokhoz visszafogottabb hangszeres zene társul. A zenei stílusok egymás mellé helyezése arra is szolgál, hogy áthidalja a szakadékot a karakterek városi gyökerei és a fegyelem és ambíció univerzálisabb témái között. Ken Carter motiváló beszédei a film kulcspontjait képzik, ilyenkor általában csend uralkodik, hogy a figyelmet teljes mértékben Carter üzenetére összpontosítsa. Ezzel szemben a film végén amikor Carter egy utolsó beszédet tart a vesztes meccs után, halk zenei aláfestés szól, ez még érzelmesebbé teszi a jelenetet, és a csapat utazásának erőteljes csúcspontjává változtatja azt.

Carter beszédstílusa is szándékos hanghasználati eszköz, az edző alapvetően nyugodt, de tiszteletet parancsoló hangnemet használ játékosai körében, így amikor ritka alkalmak egyikeként felemeli a hangját, az nagyon erőteljes hatást kelt. Beszédének ez a dinamikája tükrözi vezetési stílusát: határozott, de igazságos, tekintély és gondoskodás keverékével irányítja játékosait, mialatt megadja nekik a tiszteletet, de el is várja azt. A ritkán előforduló, de feltűnő pillanatok, amikor kiabálásra kerül a sor, kritikus pontokat jeleznek, főként a sportolók szemében, maradandó benyomást téve rájuk.

A kosárlabda játék során a labda pattogásának és a játék zajainak kiemelése fokozza a jelenetek dinamikáját. A film kerüli a túldramatizálást, a vizuális és auditív megoldások célja az autentikusság, az utcai és iskolai környezetek egyszerűsége realisztikus hangulatot

kölcsönöz a filmnek. Az iskolai és utcai környezet visszafogott bemutatása megragadja a játékosok életének egyszerűségét és kihívásait, megalapozva a narratívát egy olyan világban, amely a valódiság érzését kelti, lehetővé téve, hogy a hangsúly a karaktereken és azok fejlődésén maradjon, ne pedig a túlzottan stilizált látványvilágon.

A jelenetek alatt a kosárlabdagyűrű motívuma időnként visszatér, amely szimbolikus jelentéssel bír a csapat és Carter közös célját illetően; emlékeztetőül szolgál a kosárlabda által megszerezhető sikerekre, ezáltal a karika a remény és a jobb jövő lehetőségének szimbólumává válik.

9.3. *A karate kölyök*

A karate kölyök (eredeti cím: *The Karate Kid*) 2010-es film, amit Harald Zwart rendezett. A film az 1984-es *Karate kölyök* újragondolása, alapját és üzenetét kölcsönzi tőle, viszont sajátos módon dolgozza fel. A történet középpontjában egy egyedülálló anya és kislánya, Dre (Jaden Smith) állnak, akik Kínába költöznek; új otthonában a 12 éves fiú elmerül a kungfu világában, amit egy mester, Mr. Han (Jackie Chan) tanít meg neki.

9.3.1. Tartalmi eszközök

A film központjában a klasszikus mester-tanítvány dinamika áll, a két karakter személyiségük szintjén nagy különbségeket állít egymással szembe, viszont van egy megegyező vonás az útjuk során – egyikük sem azzal a céllal vállalkozik a közös munkára, mert tanulni/tanítani szeretnének, egy külső történés sodorja őket erre az útra, és ezen külső erő miatt hozzák meg ezt a döntést. A váratlan események olyan ösvényre állították őket, ahol egyéni útjaik összhangba kerülnek, és ezalatt olyan kapcsolatot hoznak létre, amely inkább szükségből, mint választásból született.

Dre egy pörgős, nagyszájú fiatal fiú, aki azt hiszi mindent tud, magabiztos, barátságos személyiség, de amikor egy idegen világba érkezve igyekszik boldogulni, barátkozni, hamar rájön, hogy ez az ország nem kér az amerikai stílusból. Pimasz attitűdje ütközik az új környezet valóságával, ahol viselkedését nem fogadják el és nem is értik meg. Ez megalapozza a karakter egyik legfőbb fejlődését: Dre útját a túlzott önbizalomtól az alázatig, ahol nehézségei megtanítják neki az öntudat értékét. Első napjaiban konfliktusokba keveredik, és szerez egy iskolai zaklatót is, aki társaival együtt fizikailag is bántalmazza a fiút, visszaélve harcművészetekben való jártasságával. Ezen találkozások hangsúlyozzák az erő kiegyenlítettségét és Dre sebezhetőségét, a kihívások arra készítik Dret, hogy önvédelmet tanuljon és útmutatást keressen. Dre először a televízióból próbálja megtanulni, hogyan védje

meg magát, viszont amikor a felé irányuló bántalmazás komolyabbra fordul és Mr. Hannak kell megvédenie őt, hogy ne verjék laposra az utcán, Dre megkéri őt, hogy tanítsa. Ez a pillanat fordulópontként szolgál, és a narratíva fókuszát a túlélésről a növekedés felé mozdítja el. Dre segítségkérése az alázatosság és korlátainak elismerése felé tett első lépése.

Mr. Han ezzel szemben egy nyugodt, bölcs ember, aki házmesterként dolgozik ott, ahová a kis család beköltözik, és egyáltalán nem tevékenykedik edzőként, a kungfu szeretetét csupán édesapjától kapott készségként őrzi, családjának elvesztése után magányosan próbál boldogulni a csendes mindennapjaiban, amit a fiatal Dre alaposan felbolygat. Nyugodt viselkedése ellenpontként szolgál Dre kezdeti impulzivitásához, amivel irányító alakja lesz az interakcióiknak. Mr. Han háttértörténete a veszteségben gyökerező mélységet ad a karakternek és az eljövendő kapcsolatának is Drevel. Az, hogy először elutasítja az edzői szerepet, rávilágít érzelmi hegeire, Dre jelenléte arra kényszeríti Mr. Hant, hogy szembenézzen múltjával, ahelyett, hogy egyszerűen együtt élne vele, így a mentorálás mellett hozott döntése a bizalom és a gyógyulás felé indítja meg a karaktert.

Mr. Han első lépése a diplomátikus megoldás keresése, elviszi Dret az őt bántalmazó fiúk edzésére, hogy beszéljenek az edzőjükkel – ezzel a film behoz egy érdekes párhuzamot, amit később fogok kifejteni – viszont a profi edző a diplomáciát elutasítva inkább egy párbajt ajánl a kungfu bajnokságon.

Mr. Han megközelítése a tiszteletben és a kommunikációban gyökerezik, míg a profi edző azonnali elutasítása éles kontrasztot állít fel. A kihívás nem csupán növeli a tétet, hanem hangsúlyozza a két mentor közötti filozófiai megosztottságot is. Nemcsak ügyességi próbának, hanem ideológiák harcának keretezi a tornát. Amikor Mr. Han és Dre elkezdenek együtt edzeni, a sportolónak meg kell tanulnia alkalmazkodni és együtt dolgozni az edzőjével, akinek elképzelései, tekintélye és értékei meggingathatatlanok. Dre megkérdőjelezi Mr. Han különös módszereit, amivel rávezeti őt a kungfu művelésére, interakciójuk során Dre olyan módon próbál ellenkezni Mr. Hannal, amivel korábban az édesanyjánál elérte azt, amit akart, a férfi viszont nem enged, és a fiúnak rá kell jönnie, hogy a nagy szavak nem fogják előrebb vinni. Kezdeti szkepticizmusa a nem szokványos módszerekkel szemben rávilágít arra, hogy mennyi bizalmat, türelmet és önfegyelmet kell még tanulnia. A film ezt a feszültséget használja fel arra, hogy egymással szembeállítsa a megértést a vak engedelmességgel. Mr. Han módszerei elsőre furcsának tűnhetnek, de a kungfu – mint életforma – tágabb filozófiáját tükrözik, megtanítva Dret, hogy ne csak harcoljon, de értse is meg a mozdulatait, és ezáltal fejlődjön.

A cselekmény lineáris, Dre történetét egyértelműen végigvezetve a kezdeti kudarcoktól a személyes győzelemig. Az idő múlását az edzésmondtársok és a tanulási folyamatok bemutatása

jelzi, egyértelműen követve Dre fejlődését az érkezésétől a versenyig. Végül Dre a sérülés és a nehézségek ellenére is feláll és végül győzedelmeskedik a tornán, legyőzve zaklatóját. A diadal nemcsak a torna megnyeréséről szól, hanem arról is, hogy bebizonyítsa, mire képes, a viszontagságokkal szembeni kitartása megtestesíti edzője rá gyakorolt hatásának erejét.

A történet során Mr. Han saját traumájának feldolgozása is Dre mentorálása során történik meg. Ennek központi eleme az autó, amit Mr. Han hónapokig javítgat, csak hogy egy nap szétverje – ezzel szimbolizálva a túlélők büntudatát, valamint dühét az autóbalesetben elvesztett családja miatt. Az autó elpusztítása erőteljes pillanat a filmben, amely megragadja Mr. Han belső fájdalmát. Az autó helyreállításába fektetett aprólékos munka szimbolizálja a tragédia által összetört élet újjáépítésére tett kísérletét, annak szétzúzása pedig gyászának elsöprő természetét. Mr. Han gyógyulása halk, de jelentős, az elszigeteltségből a kapcsolat felé halad, a Drehez fűződő kötelék vezérli.

9.3.2. Formai eszközök

A filmben gyakoriak a tág totálképek, amelyek bemutatják a kínai környezetet, szembeállítva Dre kezdeti idegenségét az új kultúrával. A film elején Dret ezen tágas terekben látjuk, így kicsinek és magányosnak érzékeljük. Ezek a kiterjedt kompozíciók vizuálisan is hangsúlyozzák Dre elszigeteltségét, a terek hatalmassága az általa érzett kulturális és érzelmi távolság metaforájaként szolgál.

A harc- és edzésjelenetekben ezzel szemben közeli és közepes plánokat használnak az alkotók, hogy hangsúlyozzák a küzdelem intenzitását, a szűkebb keretek közvetlenül az akcióba vonzzák a nézőt, lehetővé téve, hogy minden ütést és mozdulatot átérezzenek. A kamera dinamikusan követi a harci mozdulatokat, gyakran kézikamerás technikával, hogy fokozza az akció közvetlenségét és intenzitását. Ez a megközelítés is segít hangsúlyozni Dre képességeinek fejlődését, mivel a kamera rögzíti a növekvő magabiztosságát és pontosságát. Az érzelmes jelenetek ezzel szemben lassabb tempójúak, lehetőséget adva a karakterek mélységének kibontására, és lehetőséget ad a nézőknek, hogy kapcsolódjanak a karakterek küzdelméhez és növekedéséhez.

Ebben a filmben is felfedezhető az edzővel szembeni alsó kameraállás használata, legfőképpen az edzések és a mély mondanivalójú interakciók során. Ez szimbolizálja Mr. Han tekintélyét, bölcsességét és Dretől kapott tiszteletét, iránymutatást és erőt sugárzó alakként tekint rá, hangsúlyozva a kapcsolatukban rejlő erődinamikát. Az alacsony szögű keretezés megerősíti a mentorálás tematikus jelentőségét is, és Mr. Hant nemcsak tanárként, hanem Dre erkölcsi és érzelmi stabilitásának szimbólumaként is ábrázolja. Ezek a felvételek gyakran

egybeesnek a tanulás sarkalatos pillanataival, ahol Han úr filozófiai meglátásait adják át. Azáltal, hogy ezeket az alacsony látószögű felvételeket a film Dre semlegesebb vagy magasabb szögű keretezéseivel szembeállítja, vizuálisan is megerősíti Dre kezdeti sebezhetőségét és idővel történő növekedését. A történet előrehaladtával a változó kameraperspektívák finoman tükrözik Dre növekvő önbizalmát.

A két karakter között mozgásbeli különbségek is felfedezhetőek – Mr. Han fegyelmezett, irányított és megfontolt mozdulatai mesterségét és belső erejét szimbolizálják, ezzel szemben Dre kaotikus, trehány és pontatlan stílusa tapasztalatlanságát és összpontosításának hiányát tükrözik. A történet előrehaladásával és Dre fejlődésével a hétköznapi mozdulatai is egyre inkább hasonlítanak Mr. Hanéra, bemutatva a kungfu, és mestere iránti növekvő fegyelmet és tiszteletét.

Dre későbbi kimért mozgásában felfedezhető a párhuzam a kiképzés során látott kígyóbűvölővel. Ahogy a kígyóbűvölő mozdulataival és tekintetével fölülkerekedik a kobrán, Dre hasonló mozdulatokkal és elszánt tekintettel néz szembe a végső harccal, az összehasonlítás azonosítja Dreben azokat az értékeket, amiket a film a kígyóbűvölővel azonosít: a higgadtságot, fegyelmet és precizitást. A végső harc szimbolikussá emelkedik, ahol a sportoló eléri a teljes fizikai és mentális kontrollt, amivel győzedelmeskedik a nyers agresszió felett.

A film élénk színeket alkalmaz Kína egzotikus tájainak bemutatásakor, a környezet gazdag, erőteljes árnyalatai az ország kulturális gazdagságát és szépségét tükrözi. Ezzel szemben az otthonában és az iskolai környezetben hidegebb színek jellemzőek, ezáltal egy zordabb környezet érvényesül. Mr. Han otthonán belül, ahol az autó is helyet kapott, szintén ezek a szürkébb árnyalatok és az erős árnyékok uralkodnak, ezzel szemben az edzések helyszínén, az udvaron a meleg földszínek dominálnak, ami pozitív, biztonságos légkört teremt, a megalapozottság és a fókusz érzetét kelti, szimbolizálva azt a belső stabilitást, amelyet Dre Mr. Han mentorálása alatt nyer.

Ahogy Dre fejlődik, egyre kontrasztosabb fényekkel dolgozik a film, ez tükrözi a bizonytalanságtól a magabiztosság felé vezető utat. A végső verseny alatt sokkal erősebbé válnak a színek és fények kontrasztjai, ez felerősíti a csúcspont drámaiságát, hangsúlyozva a nagy tétet és Dre utazásának csúcspontját. A fény és az árnyék kölcsönhatása, valamint a jelmezek színeinek ellentéte is fokozza a feszültséget, szimbolizálva az ellentétes erők – fegyelem és agresszió, alázat és arrogancia – összeecsapását. Erőteljes vizuális csúcspontként is szolgál, maradandó benyomást hagyva Dre végső győzelméről.

A fény erőteljes eszköze annak a jelenetnek, amikor Mr. Han a kungfu értelméről beszél Drenek – alsó kameraállásból nézünk fel az edzőre, aki mögül vakító fény árad, ahogy mély

jelentést átadni kívánó szavai elhangzanak. Ez a fókuszált világítás kiemeli a kungfu filozófiai magját, és nem csupán harcművészetként ábrázolja, hanem a megvilágosodáshoz és az önuralomhoz vezető útként is: vizuális metaforaként szolgál Dre átalakulásában.

A zene tükrözi a kelet és nyugat kulturális találkozását Dreben, egyaránt hallhatóak kínai és amerikai dallamok, valamint ütemesebb és lágyabb ritmusok is. A párbeszédnek, melyek alatt a zene gyakran elhalkul, vagy akár el is hallgat, kiemelik Mr. Han bölcsességét és Dre tanulási hajlandóságát, biztosítva, hogy a filozófia és az életleckék átadása kerüljön az auditív középpontba. A filmzene történetmesélő eszközzé válik, különböző műfajokat használ és állít egymással szembe, hogy tükrözze Dre kettős identitását és kulturális utazását. A személyes pillanatok lágyabb dallamai a sebezhetőséget és a kapcsolódást hangsúlyozzák, míg a hip-hop és a populárisabb zenei motívumok élénk ütemei a kultúrák fontosságát. Ez a zenei változatosság gazdagítja az elbeszélés síkjait, érzelmi rétegeket és kontextust ad a film narratív eszköztárához.

A látvány és a zene ritmikus összhangja fokozza a néző érzelmi elmerülését, az edzésmontázsok klasszikus eszközként mutatják be Dre fejlődését, egyre nehezebb feladatokkal és a zene ritmusához igazított vágásokkal, hogy érzékeltesék az idő múlását és az erőfeszítést, míg a harcjelenetek dinamikus kameramozgásokkal és intenzív hanghatásokkal fokozzák a feszültséget, éles hanghatásokkal és ütemes zenével elmeríti a közönséget az akcióban.

9.4. *Creed – Apollo fia*

A *Creed: Apollo fia* (eredeti cím: *Creed*) című, Ryan Coogler rendezésében, 2015-ben készült film, a Rocky-sorozat folytatása. A történetben a korábbi nehézsúlyú világbajnok, Rocky Balboa (Sylvester Stallone) edzi és mentorálja Adonis „Dony” Johnstont (Michael B. Jordan), aki néhai barátja és egykori riválisa, Apollo Creed fia. (IMDB)

9.4.1. Tartalmi eszközök

A filmben Rocky és Dony nem csupán edző-sportoló viszonyban állnak – a mentorálást egyfajta apa-fiú kapcsolattal fonja össze, tükrözve azt az érzelmi sebezhetőséget, amelyet mindketten hordoznak önmagukkal és egymással szemben is. Ez a többrétegű kötelék kiemeli Rocky változó szerepeit, aki nemcsak szakmailag irányítja Donyt, de segít eligazodni a személyes küzdelmeiben is, ezzel megteremtve és elmélyítve a kölcsönös bizalmat. Interakcióik a film narratív alapköveivé válnak, az örökség, az összetartozás és az érzelmi gyógyulás témáit hangsúlyozzák.

A két karakter erős kontrasztban áll egymással: Stallone Rockyja, mint a filmvilág egyik legendás alakja, fontos szereplője volt saját korában fiataljai számára. A film egyik létfontosságú vonása, hogy Rocky nézőközönségével együtt öregszik. Karaktere már egy idősebb ember képét és jellemvonásait mutatja. Türelmes, nem siet sehova, egyenes, becsületes, és nem tűri az inkorrektséget. Ez a Rocky-ábrázolás az életkorral járó bölcsességet és nyugalmat szimbolizálja, ellensúlyozva Dony fiatalos impulzivitását. Viselkedésmintái és erkölcsi értékei iránytűként szolgálnak Dony számára, finoman tanítva arra, hogy a sikerhez – nem csak a boksztban, de az életben is – tisztesség és fegyelem kell, a pusztá tehetség nem elegendő. Rocky földhözragadt természete rávilágít személyes küzdelmére a veszteséggel és az egyedülléttel, ami tovább humanizálja karakterét és erősíti a közönséggel való kapcsolatát.

Ezzel szemben a Jordan által alakított Dony tettvágytól buzgó fiatal, aki mindig siet, mindent teljes erőbedobással végez, ambiciózus, vágyik a szerelemre és a sikerre. Dony karaktere tükrözi belső konfliktusát az apja örökségének árnyékában való bizonyítás és saját identitásának kialakítása között. Erőtéljes személyisége és eltökéltsége kiszolgáltatottságáról is árulkodik, hiszen a kudartól való félelem gyakran arra készteti, hogy túllépje határait. Dony temperamentuma gyakran szembekerül Rocky bölcsességével, ami dinamikus és hiteles mentor-mentorált kapcsolatot hoz létre – kiegészítik egymást és kihívást is jelentenek a másoknak, ami lehetővé teszi számukra, hogy fejlődjenek a ringben és azon kívül is.

Az edző és sportoló kapcsolata látványosan fejlődik a filmben. A történet kezdetén Rocky elutasítja az edzői szerepet, majd miután mégis elfogadja azt, közös útjuk nehézkesen, konfliktusokkal terheltten kezdődik. Partnerségükben ezek a korai kihívások hangsúlyozzák a személyiségükben és motivációjukban fennálló különbségeket, és előkészítik a terepet a fokozatos kötődés kialakulásához. A filmben sokszor elhangzanak olyan mondatok, mint: „nem vagyok én Apollo fia, én vagyok én”, amely kiemeli, hogy Dony el kíván távolodni apja örökségétől, ami egyfajta mély szimpátiát és tiszteletet kelt Rockyban, mivel úgy érzékeli, a fiatal férfi saját erejéből akar sikereket elérni. Dony függetlenségéhez való ragaszkodása tükrözi a belső küzdelmét az apja tisztelete és a saját útja között. Rocky növekvő elismerése Dony eltökéltsége iránt, ugyanakkor tükrözi saját, harcosként tett utazását, párhuzamot teremtve narratíváik között, ami elmélyíti kapcsolatukat. A kemény munka közös tisztelete fejlődő kapcsolatuk sarokkövévé válik, segít áthidalni a generációk közötti szakadékot és elősegíti a kölcsönös megértést. Az idő előrehaladtával és egymás kölcsönös megértésével a film végére a kapcsolatuk elfogadással és támogatással zárul. Ezt az átalakulást a sebezhetőség pillanatai jellemzik, amikor mindkét szereplő leereszti az érzelmeik köré vont falakat és fokozatosan

kezdenek egymásra támaszkodni. A történet csúcspontjára kötelékük átlép a szakmai partnerség határain, és mindkettőjük életét és személyiségét meghatározó érzelmi erő forrásává válik.

A film a sportközponitú konfliktusok mellett egy új elemmel gazdagítja és teszi egyedivé a két karakter fejlődését: Rocky rákos megbetegedésével megfordítja és megerősíti az edző-sportoló kapcsolat klasszikus szerepeit, miszerint az edző támogat, a sportoló küzd. Ez a narratív fordulat megkérdőjelezi a hagyományos erődinamikát, ezáltal olyan kiszolgáltatott helyzetbe hozza Rockyt, amely megköveteli, hogy Dony érzelmi erejére támaszkodjon. Rocky diagnózisát követően maga is a feladás ösvényére lép, de Dony segítségével sikerül legyőznie a kemoterápiát, így mind a támogatás, mind a küzdelem kétirányúvá válik. Dony eltökéltsége, hogy kitartsa Rocky mellett, érettséget és együttérzést tükröz, amely jelentős fordulópontot jelent saját karakterének fejlődésében. A szerepek felcserélése nemcsak Donyt erősíti meg, hanem azt is bemutatja, ahogy Rocky újra felfedezi saját harci szellemét és kölcsönösen inspirálják egymást a kitartásra és az erőre, hogy a végén együtt arassanak diadalt.

Ebben az az érdekes, hogy a végső megpróbáltatáson, vagyis a film csúcspontját jelentő bokszmeccsen Dony veszít, a film mégis diadalként értelmezi. A hangsúlyt a személyes fejlődésre helyezi, nem pedig a mérkőzés eredményére, azáltal, hogy Dony és Rocky is még a vereséget is diadalként fogalmazza meg, az elszántság és az önfelfedezés fontosságát hangsúlyozza a külső érvényesítéssel szemben. Ez az újraértelmezés megkérdőjelezi a közönség elvárásait, és azt az üzenetet közvetíti, hogy az igazi győzelem a belső csaták leküzdésében és az utazás elfogadásában rejlik. A mérkőzés szimbolikussá válik, mivel nemcsak az ellenfél elleni küzdelmét, hanem a bizonytalanságait, az apja örökségét és saját magabiztosságát is jelképezi. Ez az állásfoglalás magában foglalja a film fő témáját: a sikert nem az eredménytábla méri, hanem a fejlődés, a megtett út és az úton megszerzett kapcsolatok.

9.4.2. Formai eszközök

Rocky és Dony edző-sportoló kapcsolatának fejlődését számos audiovizuális eszköz erősíti. Ezek a technikák finoman közvetítik kötelékük dinamikáját, hogy a néző a vizuális történetmesélés segítségével is átérezhesse kapcsolatuk érzelmi előrehaladását.

Rocky és Dony sokszor vannak egymás mellett a képeken, nem külön személyekként, hanem egységként, csapatként ábrázolják őket. Ez a vizuális összehangolódás szimbolizálja partnerségüket, együtt való következetes ábrázolásuk megerősíti azt, hogy sikerük – személyes és szakmai egyaránt – kölcsönösen függ egymástól. Ezzel a választással a film azt érzékelteti, hogy a köztük lévő kötelék ugyanolyan jelentős, mint a kihívások, amelyekkel szembe kell nézniük, így kapcsolatuk a történet érzelmi középpontjává válik. Rocky jellemzően a bal

oldalon, míg Dony a jobbon áll, mivel a tekintetünk balról jobbra halad, így először az edzőt látjuk, és onnan megy tovább a sportolóra, ez a múlt és a jövő, illetve a mentor és a tanítvány közötti kapcsolatot tükrözi. A keretezés rávilágít a köztük lévő kontrasztra és egyensúlyra is – Rocky higgadt szaktudása, és Dony tüzes ambíciója között –, ez az átgondolt vizuális struktúra elmélyíti a közönségben a harmónia érzetét.

A film gyakran használ közeli felvételeket, főleg az érzelmi csúcspontokként szolgáló jelenetekben, amivel a szereplők arcára fókuszálnak, ezzel kiemelve a mimikát. Az arcrészletekre való összpontosítás lehetővé teszi a közönség számára, hogy mélyebb érzelmi szinten kapcsolódjon a karakterekhez. A közeli felvételek ablakként szolgálnak gondolataikba, érzéseikbe, kézzelfoghatóvá téve őket.

A sportfilmek előszeretettel használnak alsó kameraállást abból a célból, hogy kiemeljék az edző tekintélyét, de jelen esetben ez nem jellemző, a film készítőinek azon szándékát tükrözi, hogy Rocky ne kerüljön domináns helyzetbe Donyval szemben, ehelyett kapcsolatukat a hierarchia helyett a partnerségre alapozzák. Ezzel a szándékkal a film kihívás elé állítja a hagyományos mentor-mentorált dinamikát, hangsúlyozva az együttműködést és a kölcsönös tiszteletet. Rocky és Dony közös jeleneteiben a kamera szemmagasságból veszi őket, ezzel a közvetlen kapcsolatot és a karakterek egyenlőségét tükrözik. Azzal, hogy azonos magasságban látjuk őket, a film vizuálisan közvetíti növekvő kölcsönös megértésüket és érzelmi igazodásukat, és fokozza kötelékük fejlődésének hitelességét. Amikor mégis alsó kameraállást használnak, az leginkább az edző és sportoló közös, meghitt pillanataira jellemzőek, központba állítja a két karakter érzelmi kapcsolatának fontosságát. Ezen – gyakran csendes és elgondolkodtató – pillanatok ellentétben állnak a film alapvető hangulatával. A kameramozgás és a dinamika kontrasztos használatával a film bemutatja a kemény edzések és a nyugodt hétköznapiak közötti különbséget, az edzések pörgősek, gyors vágásokkal és intenzitással ábrázoltak, míg a párbeszéddek és a mindennapok képei lassabbak, statikusabbak és lágyabb hangulatúak, ami egyensúlyt teremt a fizikai erőfeszítés és az érzelmi utazás között. Ez tovább mélyíti az edző-sportoló kapcsolat vizuális megjelenítését, a tréningjelenetek energiája Dony lendületét és ambícióit tükrözi, míg a párbeszéddek nyugodtsága teret enged Rocky megfáradt hétköznapijai számára. Az ellentétes stílusok együtt olyan ritmust hoznak létre, amely tükrözi kapcsolatuk apályát és dagályát.

A film ütemes, motiváló, dinamikus zenét használ jelenetei alatt, ez a zenei stílus nem csak energizálja az edzésmontázsokat, de tükrözi Dony lendületét és ambícióit is. A ritmus és a felemelő dallam a kitartást és a motivációt tükrözik, a szereplőt és a nézőt egyaránt a végső cél felé tolják. Ilyen típusú zenét edzőtermekben hallhatunk, épp azért, mert ritmusa hozzájárul a

gyakorlatok ütemes elvégzéséhez, ezzel nem csak a narratíva lendületét, de hitelességét is fokozza.

Amikor Rocky és Dony beszélgetnek, sokszor nem hallható aláfestő zene, mintha a csend közöttük lévő meghitt, bizalmas kapcsolatot érzékeltetné. A zene hiánya hangsúlyozza beszélgetéseik tartalmát, lehetővé téve a hallgatóság számára, hogy teljes mértékben a párbeszédre és az érzelmi töltöttségre összpontosítson. A csend használata a sebezhetőség és az őszinteség érzését kelti, megerősítve a kötelékük mélységét.

A végső meccs alatt is nagyrészt csend van, ami a kihívás csúcspontját tükrözi. A zene inkább a motivációval és érzelmekkel telt pillanatokban szólal meg, például az edzések alatt, gyakran központi szerepet játszva a sportoló és az edző közös tevékenysége alatt. Ez a szelektív zenehasználat felerősíti a kulcsjelenetek érzelmi hatását, összehangolva az auditív élményt a narratíva csúcsaival és mélypontjaival. A mérkőzés csendes intenzitása és a motiváló edzéssorozatok közötti kontraszt hangsúlyozza Dony utazásának kettős természetét: a belső és a külső harcot.

Nem csak a zene, de az egyéb hanghatások (például az ütések, a lépések zaja, vagy a lélegzetvétel) is hangsúlyosak – az edzőteremben és a ringben lévő zajok felerősítésével érzékelteti a küzdelem intenzitását és a mentális feszültséget is. Az ütések élessége és a lépések ritmikussága, hangja, érzékszervi kapcsolatot hoz létre a cselekménnyel.

A fény és árnyékhasználat szintén hozzájárul ahhoz, hogy a film mélyebb szinten mutassa be a két karakter közötti érzéseket. A világítás vizuális metaforaként szolgál fejlődő dinamikájukhoz, a sötétség a bizonytalanságot, vagy az elszigeteltséget, a fény pedig a kapcsolatot és a növekedést szimbolizálja. A megvilágítás lehetővé teszi, hogy finoman közvetítsék a hangulati és karakterfejlődési változásokat anélkül, hogy pusztán párbeszédre vagy cselekvésre hagyatkoznának.

A főszereplők első találkozásakor a kép sötét, árnyékok uralkodnak, akárcsak Dony személyes életében, főleg, amikor egyedül van. Ez tükrözi Dony belső zűrzavarát és az elszakadás érzését, vizuálisan megerősítve a cél és az összetartozás megtalálásáért folytatott küzdelmét. A fény hiánya kiemeli a korlátokat a két karakter között ebben a korai szakaszban, hangsúlyozva azt a távolságot, amelyet le kell küzdeniük. Amikor Dony bokszedzéseken vesz részt, sokkal fényesebbek és jobban megvilágítottak a képek, viszont a színek hideg tónusúak, kékek, szürkék, ami a küzdelemből fakadó feszültséget tükrözi. Ez a fókusz és elköteleződés pillanatait szimbolizálja Dony számára, akárcsak a felkészülés mentális és fizikai kihívásait. A világosabb látvány tükrözi a fejlődést, amit az edzéssel elérnek, és azt is, hogy nem csak fizikai

hatást gyakorol rá, de érzelmi utazáson is átesik. Ezenkívül a megnövekedett megvilágítás azt is tükrözi, mennyire fontosnak tartja Dony a bokszt az életében.

A meccs közben erős, kontrasztos direkt világítás uralkodik, ez a küzdelem intenzitását és tétjét tükrözi, vizuálisan ábrázolva Dony és ellenfele összecsapását. Ez a közvetlen világítás nem csak a fizikai cselekvést emeli ki, hanem szimbolizálja a döntő pillanatokban szükséges fókuszot is, és fokozza a feszültséget. A film zárójelenetében Rocky és Dony együtt mennek fel azon a jellegzetes lépcsőn, amely nagy szerepet játszott Rocky életében – ekkor tompa, gyengéd fény dominál, ami a harmónia érzetét kelti, vizuálisan megjelenítve a közös harcuk végén elért sikereket. A jelenet melegsége a remény és a kölcsönös tisztelet érzését közvetíti, kiemelve azt a köteléket, amely küzdelmeik során kovácsolta össze őket.

9.5. *Mindent egy lapra*

A *Mindent egy lapra* (eredeti cím: *Hustle*) című 2022-ben készült filmet Jeremiah Zagar rendezte megtörtént események alapján. Egy kosárlabda játékosmegfigyelő, Stanly Sugerman (Adam Sandler) Spanyolországban felfedez egy fenomenális streetball játékost, Bo Cruzt (Juan Hernangómez) és elviszi Amerikába, hogy az NBA-ben játszhasson. Bár egy csapatsporton alapuló filmről beszélünk, mégsem sorolható az ezen sportágakon alapuló alkotások közé, hiszen a történet során az edző egyetlen játékosal foglalkozik.

9.5.1. Tartalmi eszközök

A film alapkonfliktusaként Bo karrierjének elindítása szolgál, és az ez előtt álló akadályok, miközben közben a főszereplők is számos belső konfliktuson mennek keresztül. Az egyéni utazásaikra való kettős összpontosítás mélységet ad a narratívának, mivel mindkét szereplő olyan belső kihívásokkal küzd, amelyek éppoly jelentősek, mint a kosárlabda világában előttük álló külső akadályok. A film Bo felemelkedését egyénként és sportolóként is pozicionálja, és Stan mentorálása segít neki eligazodni múltja és ambíciói összetett dinamikájában.

A két karakter fejlődése párhuzamosan zajlik, és kölcsönösen hatással vannak egymásra. Bo nehéz háttérrel érkezik, szegénységből próbál feltörni, hogy támogatni tudja a családját, de múltjának árnyékai (pl. büntetett előélet) folyamatosan veszélyeztetik előrejutását. Mivel nemcsak személyes sikerért küzd, hanem a megváltás esélyéért és szerettei számára egy jobb jövőért, útja nem csak a játék minél magasabb szintű elsajátításáról szól, de egy sokkal nagyobb célért folytatott mentális küzdelemről is. A történet során Bo nemcsak a játékában fejlődik, hanem az önbizalmát és a személyes érettségét is megtalálja. Növekvő öntudata lehetővé teszi számára, hogy hatékonyabban nézzen szembe a kihívásokkal, mind szakmai életében, mind

kapcsolataiban. A film a karakter személyiségének érését utazásának lényeges aspektusaként mutatja be, hangsúlyozva, hogy a siker nem csupán a sportoló fizikai, technikai képességein múlik, de legfőképpen fejben dől el.

Stan egy kiegészített ex-kosárlabda játékos, akinek bár rég edzői szerepet ígértek, továbbra is csak játékosmegfigyelő. Az évekig háttérbe szorított ambíciók és a család iránti felelősség hajtja, számára Bo a második esélyt jelenti arra, hogy bizonyítson edzőként. Ez a beteljesíthetetlen lehetőség és a meg nem valósult álmok elhúzódó frusztrációja összetett réteget hoz létre Stan karakterében, hiszen nem csak segíteni próbál Bonak, de a saját útját keresi és saját álmait is kergeti. Belső konfliktusa a kosárlabda iránt érzett szenvedélye és a jelenlegi életkörülményei összeegyeztetésén összpontosul, Bo fejlődése pedig egyszerre szolgál a remény forrásaként és emlékeztetőül saját elvesztett lehetőségeire. Ez a dinamika érzelmi súlyt ad kapcsolatuknak, mivel Stan Boba vetett hite tükrözi saját megváltás iránti vágyát.

A történet lineárisan halad előre és két párhuzamos utat jár be: Stan küzdelmét, hogy visszanyerje edzői szerepét, és Bo harcát, hogy a múltjából fakadó akadályok ellenére megvalósítsa álmait. A narratív struktúra kiemeli utazásaik összekapcsolódását, mivel mindkét szereplő nagyobb társadalmi és intézményi erők ellen küzd, amelyek a sikert diktálják. Miközben Bo szembesül háttérének külső korlátaival és mások szkepticizmusával, Stan mint egykori játékos, akinek most más minőségben kell bizonyítania, ugyanazon erőkkel harcol, de más eszközökkel. Mindketten a profi sport világának kegyetlensége ellen küzdenek, ahol az egyéni tehetség csak akkor érvényesülhet, ha megfelel a politikai és gazdasági érdekeknek. Ez a sportipar kemény valóságát tükrözi, ahol még a legígéretesebb sportolóknak vagy edzőknek is egy olyan rendszerben kell eligazodniuk, amelyet üzleti döntések vezérelnek, és ritkán a fair-play. A film rávilágít a személyes érdemek és a sikert formáló külső erők közötti feszültségre, és arra az alapvető kérdésre, hogy hogyan kell a főszereplőknek nemcsak a karrierjükért, de méltóságukért és tisztességükért is küzdeniük.

A mentor-tanítvány dinamikán alapuló kapcsolatuk során mindkét karakter fejlődik: Stan újra felfedezi szenvedélyét az edzősködés iránt, míg Bo fizikailag és mentálisan is felnő a kihívásokhoz. Stan útmutatása kulcsfontosságú Bo átalakulásában, Bo fiatalos energiája és lendülete pedig arra inspirálja Stant, hogy újra felfedezze saját álmait. Ebben a dinamikában a mentorálás nem csupán a tudás átadásáról szól, hanem egy kölcsönös cserefolyamat, ahol mindkét fél növekszik és fejlődik.

A film érzelmi íve Stan családi életét is érinti. Stan családi küzdelmei megalapozó erőként szolgálnak, emlékeztetve őt a szakmai ambícióival járó szélesebb körű felelősségre. A Boval végzett munkája a menekülés egy formáját kínálja, de emlékeztet azokra az áldozatokra

is, amelyeket meghozott, különösen a családjáért. Ez fontos háttérként szolgál, és egyensúlyba helyezi a munka és a magánélet dinamikáját – ugyanis míg a közös tevékenykedés Stan számára munkaként játszik szerepet, Bo számára az élete forog kockán.

A nehézségek ellenére a végére barátokká válnak – az utolsó jelenetben viszont, annak ellenére, hogy Bo nem Stan csapatába kerül, amikor a két együttes egymás ellen készül játszani, Bo továbbra is edző megnevezéssel köszönti Stant, kiemelve a maradandó hatást, amit a rövid közös munkájuk alatt rá gyakorolt.

9.5.2. Formai eszközök

Ami a filmnyelv formai eszközeit illeti, a film klasszikus technikákat gondol újra – a meccseket ugyanis mindig olyan szemszögből látjuk, ahogy Stan figyeli. Amit ő kívülről néz, nem mélyül el benne, azt távoli kameraállásokból látjuk. Amikor viszont edzősködik, akkor a kamera közelebb megy a játékosokhoz és odafigyel a részletekre, ezzel reprodukálja Stan analitikus látásmódját, mintha az ő szemével látnánk a játékot. Ez a megközelítés Stan elemző nézőpontjának hangsúlyozására szolgál, és az edzők megfigyelőképességét, emellett ez a perspektíva lehetővé teszi a közönség számára, hogy érezze Stan érzelmi és fizikai távolságát a sporttól.

Például a film elején látható montázsban, amikor még a kiégés volt a középpontban, távolról látjuk a meccseket, amiket megnéz, nem mélyül el bennük, nem kelti fel az érdeklődését. A széles látószögű képek vizuálisan jelzik Stan távolságtartását és a játékok iránti lelkesedés hiányát, szimbolizálva érzelmi és szakmai kimerültségét és elszakadását a sport izgalmától és szenvedélyétől. A mélység hiánya ezeken a felvételeken az élet mélységének hiányát tükrözi, és halványuló reményét, hogy valaha edzőként visszatérhet a pályára. Ezzel szemben, amikor először látja Bot játszani, a széles és közeli látószögek váltakoznak – alapvetően távolról nézzük a meccset, akárcsak Stan, viszont amikor elkezd megfigyelni Bot, a kamera is közelebb megy hozzá, jobban megfigyeli a lépéseit, mozgását. A kameramozgás tükrözi Stan növekvő érdeklődését, ahogy elemző tekintete elkezd foglalkozni azzal a lehetőséggel, amit a fiatal játékosban lát.

A játékot mutató jeleneteknél szélesebb képkivágásokat alkalmaznak, közben gyakran látunk közelebbi képeket is a játékosokról, ezek gyorsan váltott snittekből állnak, hogy a mozgás és a játék dinamikája is jól érvényesüljön, ami a feszültséget és az izgalmat fokozza. A gyors, dinamikus vágások erősítik az intenzitást, tükrözve a kosárlabda adrenalinban gazdag jellegét, és a professzionális sportok hektikus tempóját is, ahol minden másodperc számít, a hibahatár pedig egy borotvapenge vastagságával vetekszik. Ilyenkor a kameramozgás is gyors

és dinamikus, gyakran kézikamerát idéző hatással, nem fél közlelől megmutatni a játékosok mozdulatait, ami közvetlenebbé teszi a néző számára a folyamatot.

Bár a meccs folyamatát kívülről is látjuk, a jelenetek fókuszsa Bo tapasztalatait helyezi középpontba, közel megy hozzá, testközlelől mutatja mi történik vele. Ilyenkor a meccsek a tempója gyakran váltakozik: a gyors akciókat lassabb, érzelmileg töltött pillanatok szakítják meg, például Stan utasításai vagy Bo belső küzdelmeinek bemutatása. Ez hangsúlyozza az intenzív pillanatok érzelmi mélységét, és a pörgős akciósorozatok feszültségét. A sebesség és a mozdulatlanóság közötti kölcsönhatás kiemeli azt az érzelmi utazást, amelyen Bo a film során átmegy, így a győzelmek és vereségek még jelentőségtejlésebbek.

A kameraállások változása szintén tükrözi Stan és Bo karaktereit. Amikor Stan edzőként tevékenykedik, gyakran látjuk őt alsó kameraállásból – ezt a technikát a dominancia és a tekintély ábrázolására használják, ami központi szerepet játszik Stan edzői szerepében. Ez a perspektíva nemcsak a játékosai feletti hatalmát hangsúlyozza, hanem azt a tiszteletet is tükrözi, amit tőlük kap. Amikor Bo egyedül szerepel a képen, őt is többször látjuk alsó kameraállásból, de a tekintete ilyenkor gyakran lefelé irányul, megmutatva önbizalomhiányát és érzelmi sebezhetőségét, illetve azt, hogy míg Spanyolországban otthon érezte magát, itt inkább kicsinek és tehetetlennek.

Mivel Stan és Bo között jelentős a magasságkülönbség van, más eszközökhöz nyúlnak, hogy Stant magasabbnak, erősebbnek, dominánsabbnak mutassák – Bo beszélgetéseik során gyakran leül, lehajol, így őt felső – míg Stant alsó kameraállásból látjuk. Ez a vizuális különbség szimbolizálja a kezdeti mentor-diák dinamikát, és Stan és Bo közötti kiegyensúlyozatlan erőviszonyokat, ugyanis kapcsolatuk hierarchikus felépítésében Stan szó szerint és metaforikusan egyaránt fölényben van Boval szemben, aki útmutatásra és irányításra szorul, amit a kamera is hangsúlyoz.

A két karakter érzelmi fejlődésével a kameraállások is változnak, sokkal inkább szemmagasságból látjuk őket. Az átállás a karakterek érzelmi kiegyenlítődesét szimbolizálja kapcsolatuk elmélyülésével. Ezek a felvételek azt mutatják, hogy Stan és Bo is kezdi egymást egyenlő félnek tekinteni, és eltávolodnak az interakcióikat irányító kezdeti erődinamikától. Ahogy Bo önbizalmat nyer, Stan pedig újra kapcsolatba lép az edzői szenvedélyével, a kamera tükrözi személyes fejlődésüket. Ugyanezt a kameraállást használják, amikor Stan másokkal – például a feleségével, kollégáival, vagy a feletteseivel – interaktál, ilyenkor inkább szemmagasságból látjuk, szimbolizálva, hogy Stan az élete minden más pontján egyszerű szerepet tölt be, kizárólag a pályán kapja meg azt a tiszteletet és elismerést, amivel az edzői szerepkör jár. Ezek a felvételek kifejezik Stan szakmai törekvései és személyes élete közötti

feszültséget, ahol identitásával és értéktudatával küzd, kiemeli a hétköznapiság érzését, kiemelve a kosárlabda és az edzői tevékenység központi szerepét az önértékelésében.

Stan és Bo érzelmi távolsága a fizikai térben is megmutatkozik, a film elején sokszor látjuk Stant és Bot külön képen, idegenekként, kollégákként jelennek meg, tükrözve, mennyire távol vannak egymástól és milyen ismeretlenek. Ahogy közelednek érzelmileg, úgy kerülnek egyre gyakrabban egy képre, szorosabb kompozíciókkal, és a fizikai táv is csökken – a főleg idegenekre jellemző hétköznapi távolságtartást helyett – többször látjuk őket közelebbi pozíciókban és megmutatkozik a fizikai kontaktus is, például megveregetik egymás vállát vagy pacsiznak. Ezután sokkal bátrabban bánnak a kettejük közötti magasságkülönbséggel is, nem számít, hogy Bo egy fejjel magasabb, mint Stan, egymás mellett állnak. A kamera a közös térre fókuszál, ahol a fizikai különbség már nem számít, mert érzelmi kapcsolatuk meghaladja azt. A Stan és Bo közötti kölcsönös tisztelet nyilvánvaló, és nem méretükben vagy termetükben, hanem kapcsolatuk egyenlőségében és az idők során kiépített bizalomban, ezért a magasságkülönbség ellenére egyenlőkként jelennek meg.

A világítás Bo belső utazásának metaforikus ábrázolására szolgál, ahol a nehézségekkel teli pillanatokat sötétebb, árnyékos jelenetek tükrözik, hangsúlyozva küzdelmei súlyát, ezzel szemben az edzéssorozatok világosabb képei a motiváció és a remény érzését keltik, szimbolizálva azt az optimizmust és eltökéltséget, amivel Bo és Stan együtt dolgozik.

Stan és Bo világának kontrasztja megjelenik a színekben is: Spanyolországban a környezet színei melegek, rusztikusak, ami a természetességet hangsúlyozza, ez vizuálisan összekapcsolja Bot a gyökereivel, és kiemeli tehetségének nyers esszenciáját. A rusztikus tónusok komfortérzetet és családi hangulatot is biztosítanak, párhuzamba állítva azokkal a kihívásokkal, amelyek egy idegen helyen, versenykörnyezetben várnak rá. Az Egyesült Államokban a színek hidegebbek és urbánusabbak, kiemelik a professzionális környezet versengő és gyakran személytelen jellegét, és olyan vizuális feszültséget keltenek, amely Bo küzdelmét tükrözi. A színpaletta eltolódása egyben átmenetet is jelent Bo útjában, hangsúlyozva a rideg valóságot, hogy mit kell tenni a sikerért. A pálya színei szintén kontrasztosak, vizuálisan ábrázolja azt a kettősséget, amellyel Bo szembesül – egymás mellé kerülnek a kemény munkát és küzdelmet szimbolizáló szürke, fémes árnyalatok és hideg fények, a színesebb, élénkebb elemekkel, ami a siker reményét tükrözi.

A film alatt a zene hangsúlyosan jelen van, különösen az edzések során, dinamikus, motiváló hangulatot keltve, az ütemes zene Stan és Bo energiáját és motivációját emeli ki. A mentor és tanítvány közötti meghitt beszélgetések alkalmával viszont gyakran csend vagy visszafogott zene hallható, hogy a párbeszéd és az érzelmek domináljanak, ami a kapcsolatuk

érzelmi mélységét tükrözi. A hangzás minimalizmusa kiemeli a kapcsolat sebezhetőségét és őszinteségét, lehetővé téve a közönség számára, hogy mélyebben kapcsolódjon a kialakuló kötelékhez. Az, hogy hagyják uralkodni a csendet, kiemeli szavaik súlyát, megrendítő, szinte szakrális minőséget adva ezeknek a pillanatoknak. Az edzésjelenetek dinamikus energiája és beszélgetéseik csendes önvizsgálata közötti kontraszt rávilágít kapcsolatuk sokdimenziós jellegére.

A kosárlabda hangjai (labda pattogása, cipők nyikorgása, zsákolások) dominálnak a játék közben, meccsek alkalmával pedig különösen kiemelik a közönség hangjait és a talajon csikorgó cipők zaját, ezzel fokozva a realizmust és a néző beleélését.

A vizuális eszközök között Bo tetoválásai is jelentősek – a film alatt többször is látjuk a jobb karján, mellkasán és vállán elterülő tetoválásokat, de a bal karja teljesen csupasz. A tetoválások Bo személyes utazásának vizuális ábrázolásaként szolgálnak, a csupasz kar pedig életének egy még eljövendő, befejezetlen fejezetét szimbolizálja. A legvégén viszont, amikor Stan és Bo útja már különváltak, és hónapokkal később egy ezúttal egymás elleni meccsen találkoznak újra, láthatóvá válik a jobb karján is lesz egy tetoválás, amit az edzője ihletett. Ez azt a tartós hatást szimbolizálja, amit Stan gyakorolt Bo életére, vizuálisan bizonyítja a mentor útmutatásának sikerét és Bo iránta tanúsított tiszteletét.

9.6. *Út a döntőig*

Az *Út a döntőig* (eredeti cím: *42 segundos*) című film egy Àlex Murrull és Dani de la Orden rendezésében, 2022-ben készült alkotás. A középpontban az 1992-es barcelonai olimpia előtt álló spanyol vízilabda-válogatottal, amelynek élére – az aranyérem megszerzésének érdekében - a világ legkeményebb edzője, Dragan Matutinovic (Tarik Filipovic) kerül.

9.6.1. Tartalmi eszközök

A film egyaránt tárgyalja a sportoló-edző kapcsolatot és a csapaton belüli viszonyokat is, bemutatva az áldozatokat, amelyeket a csapat és az egyén a közös célért hoz. Ez a központi téma szemlélteti az edző és csapata közötti összetett kapcsolatot, hangsúlyozva, hogy a siker alapját a kölcsönös elkötelezettség és a közös nehézségek legyőzése képezi. A csapat a film elején szedett-vetett társaság képét mutatja, egyének társaságát, akik bár együtt játszanak, nem alkotnak igazi csapatot. A kohézió hiányát olyan jelenetek hangsúlyozzák, amelyek a kommunikációs félreértésre, az egymásnak ellentmondó személyiségekre és a csapattagok közötti bizalom hiányára mutatnak rá. A belső konfliktusok viszont közel sem okoznak olyan nagy kihívást számukra, mint Dragan edzői módszerei. Utóbbiak jelentik a feszültség

elsődleges forrását a filmben, ugyanis szokatlan és gyakran durva hozzáállása minden téren túltereli a csapat teljesítőképességét. A film Dragan módszereit használja a fegyelem, a kitartás, valamint a motiváció és az elnyomás közötti finom határvonal témáinak feltárására.

Az edző nem különösebben foglalkozik a csapat szellemi és érzelmi fejlesztésével, Dragan a fizikai teljesítményt tűzi ki célul, hogy olyan világklasszist faragjon a társaságból, amit a felettesei elvárnak – a brutális edzések és a fegyelmezett magatartás elvárása hamar megrengeti a csapattagok egoját, melynek háttérbe szorítását és a csapatérdek előtérbe helyezését hangsúlyozza a film. A professzionális sport világának mélyebb feltárása szemlélteti, hogy a fizikai teljesítmény gyakran elsőbbséget élvez az érzelmi jólétnél. Dragan könyörtelenül az eredményekre való összpontosítása feltárja egy ilyen célorientált gondolkodásmód dehumanizáló aspektusait, amelyek bár hatékonyak a kiválóság megteremtésében, az érintett egyének elidegenítésének és összeomlásának kockázatával járnak. A film bírálja ezt az egyensúlyhiányt, bemutatva Dragan módszereinek előnyeit és hátrányait is a csapat kohéziójára és moráljára nézve. Az egyéni egók lebontásával Dragan arra kényszeríti a csapatot, hogy újraértékeljék prioritásaikat, és fedezzék fel újra összetartó egységként a bennük rejlő lehetőségeket. Az intenzív fizikai és szellemi megterhelés a közösen túlélt nehézségek szintjén alakít ki erősebb kötelékeket a játékosok között, így egyfajta paradoxonná válik, hiszen ahelyett, hogy a kemény környezet kiégéshez vezetett volna, rátaláltak a bajtársiasság értékeire, ezáltal egységgé alakította a csapatot, amely egymásra támaszkodik a bajban. A film a csapategység jelentőségén túl két sportoló egyéni sorsát is a középpontba emeli: Pedro és Manel egyéni küzdelmei új ívet visznek a történetbe, csapattagként, egyénekként és barátokként is harcolnak saját nehézségeikkel, illetve az új edzővel kialakított kapcsolatukkal. Manel csapatkapitányként, Pedro pedig drogfüggőségéből származó gyenge láncszemként kap különös figyelmet Dragantól, ami még jobban kiemeli az edző rideg hozzáállását a játékosokkal szemben.

A történet lineárisan követi a csapat nehézségeit az edzőváltástól kezdve a konfliktusokon át a végső összecsapásig. Ez az egyszerű narratív struktúra lehetővé teszi a közönség számára, hogy szorosan nyomon kövesse a csapat fejlődését, kiemelve a folyamat fokozatosságát. A linearitás emellett a realizmus érzését is kelti, és feszültséget teremt, ahogy a tét minden kihívással egyre növekedik. Az olimpia a film felénél kezdetét veszi, a döntő meccsre viszont csak később, a film utolsó 30 percében kerül sor. Az ütemezés érzelmileg hatásosabbá teszi a végső leszámolást azzal, hogy jelentős képernyőidőt szentel neki.

Az edző karaktere ekkor háttérbe lép, tevékenysége leginkább a felkészülési folyamat alatt mutatkozik meg, viszont a döntőmeccs alatt nem avatkozik bele különösebben a történetbe.

Dragan módszerei és a döntő alatti visszavonulása tükrözik a kemény munkába és a fegyelembe vetett megingathatatlan hitét, mint a siker kulcsát. A csapat a végén veszít, viszont a nézők győzelemként ünneplik az erőfeszítéseket, ami megtestesíti az ekkor elhangzó mondatot: "a sport néha túlnő saját magán". Ez a keserédes ünneplés megerősíti a film átfogó üzenetét, miszerint a sikert nem kizárólag az eredmények mérik, hanem az út, a befektetett munka és a törekvés.

Az utolsó jelenet, amikor a csapat a következő olimpián áll a döntő elé, elhangzik, hogy „kár, hogy Dragan nincs itt, hogy ezt lássa”. A feliratok közlik, hogy azon az éven Horvátországot legyőzve aranyérmesek lettek Atlantában, ezzel jelképezve a maradandó lelki és fizikai nyomot, amit a kemény edző hagyott a csapaton. Az elhangzott megjegyzése megerősíti azt a tiszteletet és hálát, amit a csapat érzett korábbi edzője iránt, annak ellenére, hogy a vezetése alatt milyen nehézségeket kellett elviselniük. Végso győzelmük említése bizonyítja a levont tartós leckéket, kiemelve Dragan módszereinek mélyreható és messzemenő hatásait a nagyság felé vezető útjukra. A film az együttműködés, az áldozathozatal és az önfelülmúlás fontosságát hangsúlyozza, valamint a csapat és edző kapcsolatának erejét. Ezek a témák az egész narratívában jelen vannak, bemutatva, hogy az egyéni erőfeszítés, a kollektív támogatás és egy erős irányító jelenlét kölcsönhatása hogyan teremti meg a siker alapját.

9.6.2. Formai eszközök

A film erőteljesen támaszkodik a realista stílusra, a vizuális és auditív elemek hitelesen ábrázolják a kor világát. A vízilabda kívülről zavarosnak tűnő játékként különleges nézőpontokat igényel, hogy egyértelműen és látványosan mutathassa meg a meccsek esszenciáját, mivel a kamera nem tud közvetlenül bemenni a játékosok közé – így főleg a partról, valamivel a vízszint fölötti kameraállásból látjuk a játék nagyrésztét, kiegészítve vízalatti és felső felvételekkel. A víz alatti képsorok nemcsak a sportág technikai jellegét és egyediségét emelik ki, de érzékszervi perspektívát is kínálnak a játékosok meccs közbeni tapasztalataira és tükrözik a sport eredendő összetettségét, így a közönség érzékelteti annak szerkezetét és tempóját. A távolabbi felvételek taktikai áttekintést nyújtanak a játékról, bemutatva a játékosok formációit és stratégiáit, míg a víz alatti felvételek a felszín alatti fizikai küzdelmet rögzítik. Ezen változatos perspektívák ötvözésével a játékot érthetővé teszi az annak mechanikáját nem ismerő nézők számára, miközben megőrzik a hitelesség érzését. Míg a film elején inkább távolabbról látjuk a meccsek egészét, a döntőmeccs során sokkal bátrabban bánnak a közeli képekkel, jelképezve a csapat egyesülését.

Az érzelmileg feszült pillanatokban gyakoriak a közeli felvételek, amelyek a sportolók arcának érzelmeit és a feszültséget hangsúlyozzák, emellett távolabbról is megmutatják a csapatot, ezzel hangsúlyozva a kialakult egység bemutatását. Ilyenkor a vágások és a felvételek is igazodnak a jelenethez, hosszabb, lassabb, drámaibb képeket kapunk kevés vágással, ezzel is keltve a karakterek közötti feszültséget.

Ezzel szemben az edzések montázsai gyorsabb vágásokkal összekötött pörgősebb jelenetekkel mutatják be a fizikai és lelki küzdelmet, a zenei aláfestés ritmusa pedig a sportolók fejlődését és a csapat egységét hangsúlyozza. A montázsszekvenciák narratív eszközként is szolgálnak, hogy megjelenítsék az idő múlását, a csapat alakulását. Az edzések és a mérkőzések gyors, lüktető tempóban zajlanak, olyan képsorokat és kameramozgásokat (például kézikamerás felvételeket) mutatnak, amik végig fenntartják a feszültséget.

Dragan karakterét többször is alsó kameraállásokból látjuk. Ez a keretezés vizuálisan megerősíti az edző tekintélyét, hatalmát és hangsúlyozza a csapat irányítójaként betöltött szerepét, viszont még a közös jelenetek alatt is különálló személyként foglal helyet a képen, erősítve az edző-sportoló viszonyban rejlő feszültséget, és kapcsolatuk szigorú szakmaiságát. Dragan csak a film legvégén, a döntő meccs alatt csatlakozik igazán a vizuális síkon is a csapathoz, amikor beül közéjük a kispadra.

A filmben szürkésebb, kevésbé szaturált, hidegebb színek dominálnak, amivel a kor és csapat hangulatát idézi, a tompa paletta tükrözi a karakterek érzelmi és fizikai nehézségeit, vizuálisan igazodva a történet hangulatához. A meghittebb, érzelmi csúcspontok pillanataiban melegebbek a színek és gyengédebbek a fények. Ezen atmoszféra szelektív használata vizuális kontrasztot teremt, ami a sebezhetőség és a kapcsolódás szimbóluma - például a döntő elvesztése utáni jelenet – amelyben a történetek ellenére győztesként állnak ki a medencepartra a nézők elé – érzékelteti a csapattá válást, és azt, hogy a viszontagságok ellenére a csapat – Dragannal az élen – végül mégis pozitív környezetté vált számukra.

A fények a medence kékjét emelik ki, a sportolók mégis árnyékosabb térben, nem közvetlen megvilágításban jelennek meg, ez megerősíti a sport fizikai és érzelmi megterhelését, kiemelve a sportolók nehézségeit.

A medence csobbanásai, a fújtató légzés és az edző szavai természetes hangeffektekként szolgálnak, melynek kiemelése elmeríti a közönségek a térben. A víz alatti jelenetekben tompa, elfojtott hangok dominálnak, amelyek a játékosok elszigeteltségét érzékeltetik, ez a hangzás éles ellentétben áll a dinamikus víz feletti képsorokkal, ami a kettősség érzetét kelti. A párbeszédekben az edző karakterének dominanciája kiemelkedik, mivel mély és éles hanghordozása gyakran túlharsogja a csapat tagjait. Hangjának élessége tükrözi elvárásai

intenzitását, ugyanakkor utal arra, hogy vezetőként milyen nyomást gyakorol a játékosaira, és hogy ő maga is milyen nyomás alatt áll. A zene érzelmi ritmust ad: a döntő elvesztésekor például melankolikus dallamokat hallunk, az edzések alatt energikusabb aláfestést használ a film, tükrözi a narratíva csúcspontjait és mélypontjait, a csapat érzelmi utazására irányítva a közönség figyelmét.

10. Összegzés – az elemzések összevetése

Ahogy az elemzésekből kiderül, a felsorolt filmekben számos ismétlődő filmnyelvi eszköz fedezhető fel, melyek mind szerepet játszanak a sportoló és az edző közötti kapcsolat ábrázolásában. Mivel az elemzések alatt alaposan kifejtettem az egyes tartalmi és technikai megoldások jellegét és jelentését, ezúttal átfogóbban gyűjtöm össze azon eszközöket, melyek többször is megjelentek a filmekben, röviden illusztrálva konkrét témákkal.

10.1. Tartalmi eszközök

A filmnyelv tartalmi eszközeivel kapcsolatban elmondható, hogy az edző és a sportoló között általában erős kontraszt áll fenn, mely a jellemük és hátterük között húzódik. Az edző mindig idősebb, bölcsőbb személy, akinek szaktudása és élettapasztalata mélyebb és sokrétűbb a sportolónál, aki viszont a fizikai frissességet szimbolizálja, erőteljes vitalitást mutatva. Különböző karakterek állnak egymással szembe, akik kölcsönösen hatással vannak egymásra, így mindkét fél fejlődésen esik át, legyen az fizikai vagy szellemi. *A karate kölyökben* Mr. Han és Dre karaktere szöges ellentétei egymásnak, de közös munkájuk során mindketten közelebb kerülnek a másik világához, és míg a fiatal sportoló a fizikai és szellemi erő, kitartás és alázat leckéjét tanulja meg, az edzője lelki gyógyuláson megy keresztül a fiú által.

A sporton kívül a filmek gyakran vonnak be egyéb emberi tényezőt a konfliktusaik közé, ezzel kiemelve, hogy a sport nem pusztán testmozgás, hanem társadalmi tevékenység is, mely akarva-akaratlanul hatással van a szereplők életére, valamint az egyének magánélete is hatást gyakorol a sportban betöltött szerepére, legyen az sportoló vagy edző. *Az Emlékezz a Titánokra!* című filmben a faji megkülönböztetés központi szerepet játszott a csapat fejlődésében, és a legfőbb leküzdendő nehézség volt a csapat és edzőik előtt, de közös erővel sikerült legyőzniük, hogy elfogadásban és bajtársiasságban sportolhassanak együtt.

Edző és a sportoló viszonyára az egyéb külső kapcsolatok is hatással vannak, legyen szó csapattársról, ellenfélről, családtagról vagy szerelemről, a külső személyek hatással vannak a két szereplőre, és az egymásról alkotott képükre. *A Mindent egy lapra* című filmben Stanre és Bóra is nagy hatással vannak családjaik, nagy szerepük van a két férfi kapcsolatában, mivel

mindkettejük számára szükséges körülmény, hogy a családjuk elfogadja és megbízzon ne csak bennük, de a másik félben is.

A sportfilmek újragondolják a klasszikus győzelem-vereség fogalmakat, amivel megerősítik az addig megtett út és a fejlődés jelentőségét. A *Creed – Apollo fiában*, bár Dony vereséget szenved, győzelemként értelmezi a meccs végét az odavezető úton kialakított kapcsolatoknak köszönhetően, illetve amiatt, hogy ezáltal apja emlékének is adózhatott.

A filmek mindegyike kiemeli a sport fizikai és mentális megterhelését, melynek központjában többek között az edzői elvárások állnak. Az *Út a döntőig* című filmben Dragan elvárásai a teljesítőképességük határára sodorja játékosait, akiknek ezen kívül saját személyes nehézségeikkel is meg kell küzdeniük.

10.2. Formai eszközök

A filmnyelv formai eszközei közül a sportfilmek előszeretettel nyúlnak a kamerakezelés technikai adta lehetőségekhez, és bátran használják azokat. Az edzőket túlnyomó többségben alsóbb kameraállásból mutatják, hangsúlyozva tekintélyüket, hatalmi fölényüket és az irántuk táplált tiszteletet, például a *Mindent egy lapra* utolsó jelenetében, amikor Stan végre megvalósította álmát, és igazi edzővé vált. A sportjeleneteket dinamikusabb, gyors vágásokkal összekötött képsorokkal illusztrálják, mely közben gyakran használnak kézikamerás felvételeket, például az *Emlékezz a Titánokra!* című film végső meccsjelenete alatt. Ezzel szemben az érzelmesebb, drámaibb pillanatokban a kameramozgás alkalmazkodik a hangulathoz, lassabb tempójú felvételek emelik ki a történések fontosságát, például *A karate kölyökben*, amikor Mr. Han a kungfu értelméről és titkáról magyaráz Drenek. A filmek egyaránt alkalmaznak távolabbi plánokat a meccsszituációk és edzések szélesebb látószögű bemutatásához, és közelebbi felvételeket, melyekkel a szereplők tekintetére, érzelmi reakcióikra koncentrálhatnak, például az *Út a döntőbe* című film döntőmeccsén, ahol látunk madártávlatú és testközeli, premier plánokat is.

A fény- és színhasználat képes kiemelni a sportolók viszonyulását a sporthoz és edzőjükhöz. A pozitív atmoszférájú környezetet otthonosabb hangulatú, melegebb színpalettával és gyengéd, de jól megvilágított fényhasználattal jelenítik meg a kiválasztott filmek, a nehézséget jelentő tereket pedig komorabban, szaturátlan, hideg színekkel és fényekkel, bátrabb árnyékhasználattal mutatják be. A meccsek alatt erőteljes, kontrasztos fények dominálnak, amik „beragyogják” a pályát, ezzel a sportolók sportsikerekbe vetett hitét és a győzelem reményét szimbolizálják, illetve azt az érzést, amikor minden szem rájuk szegeződik, és főszerepbe kerülnek a saját környezetükben. A *Carter edzőben* mind a háromra

található példa, a tornaterem a meleg színeivel és természetes fényével otthonos környezetet jelent, akárcsak Carter otthona, ami a fiúk elé kitűzött példaértékű jövőképet sugallja. A tantermek és a játékosok hétköznapijai ezzel szemben hidegebb és szürkésebb árnyalatokkal jelennek meg, a meccs pedig éles világításával a fényes jövőt szimbolizálja.

A sportjelenetek alatt kiemelkednek a sporttevékenység zajai, a lépések, mozdulatok, eszközök hangjai, amik a realizmus érzését keltik, és elősegítik, hogy a néző is jobban bevonódjon. A meccseken és versenyeken a tömeg zajai és szurkolása is hasonlóképp erőteljes, például a *Creed – Apollo fia* végső meccse alatt, ahol hangsúlyosan érvényesül mind a tömeg, mind az ütések hangeffektjei. Az edző hangkezelése, tonalitása is fontos szerepet játszhat, a karakter halkabb, vagy épp erősebb megszólalásai érzelmeket és indulatokat sugározhatnak, amivel befolyásolja a sportoló viszonyát hozzá, például a *Carter edzőben*, ahol Carter tudatosan használja hangerejét a tekintély demonstrálására.

A zenehasználat – amellett, hogy hitelesíti a film cselekményének korát, a szereplők világát és a jelenet hangulatát is erősíti – a sportjeleneteknél ritmusosabb, az érzelmes jeleneteknél lágyabb, vagy akár el is hallgat, például az *Emlékezz a Titánokra!* című filmben, melyben a korabeli slágerek, ütemes kísérezések, lágyabb dallamok és a hatásos csend is mind szerepet kaptak.

10.3. Egyedi vonások

A filmek mindegyike behoz egy-egy olyan egyedi motívumot, melyek megkülönböztetik a többi sportfilmtől – ezek legtöbbször tartalmi elemek, amivel a történet eredetiségét igyekeznek hangsúlyozni az alkotók, hogy egyedi hangot kapjon a produkció, és ezek az elemek az edzők és sportolók kapcsolatának alakulásában is szerepet játszanak.

Az *Emlékezz a Titánokra!* című film a rasszizmus és esélyegyenlőség témáit behozva hűen ábrázolja a kor társadalmi nehézségeit. A filmben a fekete játékosok épp olyan előítéletekkel viszonyulnak a fehér edzőhöz, mint a fehér játékosok a fekete edzőhöz, ez egészében nehezíti meg a csapat dinamikáját, viszont az edzők szakszerű eljárásának, saját mentális fejlődésüknek és ezáltal példamutatásuknak köszönhetően a futbalcsapat éllovasává válik az egyenlőség és elfogadás társadalmi ügyének.

A *Carter edző* a hátrányos helyzetű közösségeket fókuszba állítva közvetlenül tárgyalja az edző hatását a játékosokra. Carter döntései, módszerei és következetes viselkedése biztosítja csapata fizikai és személyes fejlődését, hogy munkálkodásának köszönhetően ne csak a sportban érvényesüljenek, de az életben is megtalálják a helyüket, és jó döntéseket hozhassanak.

A karate kölyök fő témái a személyes fejlődés, a vak agresszió elutasítása, az alázatos tanulás és a kulturális integrálódás. Mr. Han személyes útmutatója Drenek, aki fiatalága ellenére érettséget tanul és átveszi mesterétől azon pozitív értékeket, mint a fegyelem, béke és alázat, melyet a kungfuval azonosítanak, és szembeszáll azon profi környezetben tanuló sportolókkal és edzőjükkel, akik ezeket elfelejtették.

A Creed – Apollo fia azzal, hogy megfordítja a támogató-támogatott viszonyokat, alapvetően definiálja újra az edző-sportoló kapcsolatokat, és felhívja a figyelmet arra, hogy ez egy olyan kölcsönös viszony, melyben mindkét fél hatással van a másikra, és hogy a segítség elfogadása nem rombolja az egyén tekintélyét, sőt építi azt, ahogy tette azt a beteg Rockyval is.

A Mindent egy lapra című film szintén egy hátrányos helyzetű fiatal állít középpontba, általa fogalmazódik meg a filmben a kitartás, a család fontossága, az áldozatok meghozatala és a múlt problémáinak leküzdése a szebb jövő érdekében, mindezt pedig Stan munkássága köti össze, mivel az ő kitartásának és munkájának köszönhetően jut el Bo a sikerig.

Az Út a döntőig az olimpia nyomását és a csapat új szerkezetét állítja szembe azzal a fő konfliktusforrással, amit Dragan új edzőként jelent, módszereivel és a játékosok kitartásával egy igazi harcos csapat történetét követhetik végig a nézők, mely nem félt küzdeni egymásért, a csapatért és a nemzetéért – a medencében és azon kívül is.

11. Lezárás

Összegzésként elmondható, hogy a sportfilmek nem csupán a sporttevékenységekről szólnak, hanem a személyes fejlődés és társadalmi kérdések mélyebb rétegeit is bemutatják, akár csak az emberi kapcsolatokat, élen az edző-sportoló viszonyal. A filmek elemzése során felfedezett filmnyelvi eszközök alátámasztják, hogy fontos szerepet játszanak az érzelmi hatáskeltésben és az üzenetek közvetítésében is. Az edző-sportoló kapcsolat különböző aspektusai – a kölcsönös fejlődés, az erőviszonyok dinamikája és a külső hatások – mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a bemutatásra szánt sportfilmek ne csak a győzelemről és vereségről szóljanak, de megannyi emberi értékről és társadalmi témáról is, mint például a kitartás, az alázat és az emberi kapcsolatok. Az egyedi motívumok és stílusjegyek tovább gazdagítják azon filmnyelvi eszközök tárházát, melyek a sportfilmekre jellemzőek, így ezen alkotások nemcsak szórakoztatnak, de gondolatébresztőként is szolgálnak és diskurzusokat generálnak, megmutatva, hogy a fikciós sportfilmek mennyire összetettek és sokoldalúak.

Bibliográfia:

UNESCO, 2024, Highlights: The social impact of sport, unlocking the potential of sport to drive social transformations, 2-3, [unesdoc.unesco.org](https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000390603), elérés dátuma: 2024.09.16.

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000390603>

Frenkl Róbert, 1978, Életmód, egészség, sport, Arday László: Tanulmányok a testnevelés- és sporttudományok köréből, Testnevelési Főiskola, 222.

Council of Europe, 2022 Revised European Sports Charter, 12.

Seán Crosson, 2013, Sport and Film, Abingdon, Oxon: Routledge, 60.

NFI, Nemzeti Filmintézet Magyarország, Alapfilmek, Fogalmak, elérés dátuma: 2024.09.16.

<https://nfi.hu/alapfilmek-1/alapfilmek---/fogalmak>

Bíró Yvett, 2003, A hetedik művészet, Osiris Kiadó, 15-172.

The Editors of Encyclopedia Britannica, 2024, Britannica.com, elérés dátuma: 2024.09.16.

<https://www.britannica.com/art/documentary-film>

Szathmári A. 2021, 'I wouldn't do anything differently . Although I won't let my child go in that direction': Successful Hungarian Olympians' understandings and experiences at the close of elite sport careers, Vezetéstudomány Budapest Management Review, 52(5), 71-71.

Tokaji Tamás, 2018, A fogyasztók és a szurkolók (is) élményre vágynak II. rész, Márkamonitor 2018/2

Franco Moretti, 2000, Conjectures on World Literature, New Left Review

IMDB, *Emlékezz a Titánokra!* elérés dátuma: 2024.09.03.

<https://www.imdb.com/title/tt0210945/>

MAFAB, *Emlékezz a Titánokra!* elérés dátuma: 2024.09.03.

<https://www.mafab.hu/movies/emlekezz-a-titanokra-18602.html>

IMDB, *Carter edző*, elérés dátuma: 2024.09.03.

<https://www.imdb.com/title/tt0393162/>

MAFAB, *Carter edző*, elérés dátuma: 2024.09.03.

<https://www.mafab.hu/movies/carter-edzo-15309.html>

IMDB, *A karate kölyök*, elérés dátuma: 2024.09.03.

<https://www.imdb.com/title/tt1155076/>

MAFAB, *A karate kölyök*, elérés dátuma: 2024.09.03.

<https://www.mafab.hu/movies/a-karate-kolyok-53555.html>

IMDB, *Creed: Apollo fia*, elérés dátuma: 2024.09.03.

<https://www.imdb.com/title/tt3076658/>

MAFAB, *Creed: Apollo fia*, elérés dátuma: 2024.09.03.
<https://www.mafab.hu/movies/creed-272177.html>

IMDB, *Mindent egy lapra*, elérés dátuma: 2024.09.03.
<https://www.imdb.com/title/tt8009428/>

MAFAB, *Mindent egy lapra*, elérés dátuma: 2024.09.03.
<https://www.mafab.hu/movies/hustle-578449.html>

IMDB, *Út a döntőig*, elérés dátuma: 2024.09.03.
<https://www.imdb.com/title/tt7148264/>

MAFAB, *Út a döntőig*, elérés dátuma: 2024.09.03.
<https://www.mafab.hu/movies/42-segundos-615168.html>

Felhasznált média:

Emlékezz a Titánokra! 2000, rendezte: Boaz Yakin, Disney+

Carter edző, 2005, rendezte: Thomas Carter, Apple TV

A karate kölyök, 2010, rendezte: Harald Zwart, Apple TV

Creed: Apollo fia, 2015, rendezte: Ryan Coogler, Max

Mindent egy lapra, 2022, rendezte: Jeremiah Zagar, Netflix

Út a döntőig, 2022, rendezte: Àlex Murrull, Dani de la Orden, Max